

ΑΙΠΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

*«... Οί δ' ἔχον Ἀρκαδίην ὑπὸ Κυλλήνης ὄρος αἰνέ,
Αἰπύτιον παρὰ τύμβον, ἠ' ἀνέρες ἀγχιμαχχαί,
οἱ Φενεόν τ' ἐνέμοντο... Στόμφηλόν τ' εἶχον...»*

(Ἰλιάδα Β, 605-608)

ΦΑΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ

ΕΤΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 6-7
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 1994 - ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1995

Αΐπυτος

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

Τριμηνιαία έκδοση μη κερδοσκοπική

Τεύχος 6-7 Οκτώβριος 1994 – Μάρτιος 1995

Γραφεία: Κατσιμπίρη 49 – Χολαργός 155 61 – Τηλ. 65.29.548

Έκδοση – Διεύθυνση: Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

Επιμέλεια ύλης: Ντίνα Βλάχου – Σπύρος Μιχόπουλος

Αλληλογραφία – Επιταγές: Περιοδικό «Αΐπυτος» Κατσιμπίρη 49 – Χολαργός 155 61

Τιμή τεύχους: δρχ. 500 – Ετήσια συνδρομή δρχ. 2.000

Φωτοσύνθεση – Μοντάζ: Ηλεκτρονικές Τέχνες ΕΠΕ – Αραχώβης 61 – Τηλ.: 3300914

Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία: Αδελφοί Παππά – Θεμιστοκλέους 80 – Τηλ. 3813801

Το περιοδικό το ονομάσαμε «Αΐπυτο» γιατί ο θρύλος για τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας, είναι ζωντανός ακόμα και έρχεται από την εποχή του Ομήρου.

Σύμβολο και κοινό σημείο αναφοράς για τις δύο περιοχές και ο Ηρακλής που βάλαμε στο εξώφυλλο πλάι στο λογότυπο. Είναι ο «Ηρακλής τοξότης» έργο του γάλλου γλύπτη Ant. Bourdelle που βρίσκεται σε μουσείο στο Παρίσι.

Όσο για τους στίχους από τον Όμηρο έχουν να ειπούν σε μετάφραση ότι:

«Όσοι κατοικούν στην Αρκαδία κάτω από της Κυλλήνης το ψηλό βουνό κοντά στον τάφο του Αΐπυτου όπου οι άνδρες πολεμούν στήθος με στήθος, έχουν δικό τους το Φενεό και τη Στυμφαλία».

- ✱ Ο «Αΐπυτος» συντάσσεται με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, επιστημόνων, ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών κ.α.
- ✱ Κυκλοφορεί κάθε τρεις μήνες σε 1500 αντίτυπα μεταξύ των όπου γης Στυμφαλίων και Φενεατών, όσων γνωρίζουμε τη διεύθυνση και αποστέλλεται σε προσωπικότητες της επιστήμης, των γραμμάτων και των τεχνών, σε συλλόγους, κοινότητες και λοιπές Αρχές της Κορινθίας.
- ✱ Αποστέλλεται ΔΩΡΕΑΝ στα σπίτια όλων των μαθητών των Λυκείων και Γυμνασίων Καλιάνων και Γκούρας.
- ✱ Τα ενυπόγραφα άρθρα απηχούν τις γνώμες των συντακτών τους και όχι κατ' ανάγκη τη γνώμη του περιοδικού. Τα χειρόγραφα δημοσιευόμενα ή μη, δεν επιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
☼ Φ. Χρυσανθόπουλος (Φωτάκος): Η επιδρομή του Ιμβραήμ στη Στυμφαλία και την Αλέα	156
☼ Ιωάννης Ευ. Πέππας: Ο πύργος και το αρχοντικό των Νοταράδων στη Δροσοπτηγή (Μπάσι)	159
☼ Γεώργιος Ψαχούλιας: Παναγής Ψαχούλιας, ένας καπετάνιος από τα Καλύβια	161
☼ Οι δικοί μας Ιεράρχες	165
☼ Thomas F. Torrance: Μεθόδιος Φούγιας.....	166
☼ Σπύρος Κ. Μιχόπουλος: Γεράσιμος Παπαδόπουλος	169
☼ Φάνης Κωστόπουλος: Στυμφάλιοι και άλλοι Αρχάδες στην "Κύρου Ανάβαση"	171
☼ Δημήτρης Κομπιλήρης: Η μεγάλη καταβόθρα του Φενεού	176
☼ Σπύρος Κ. Μιχόπουλος: Το λιτορόπι και η φωτιά	178
☼ Δημοτικό: Σιγά σιγά βρέχει ο Θεός	180
☼ Ντίνα Βλάχου: Ζήτω το σχολείο κάτρε	181
☼ Δημήτρης Μανθόπουλος: Το τρακτέρ.....	183
☼ Τα παραμύθια του τόπου μας: Η Θοδώρα και το αθάνατο νερό.....	184
☼ Παροιμίες του τόπου μας	186
☼ Από τις παλιές εφημερίδες	187
☼ Στυμφαλιακά Φενεάτικα και άλλα (Σκέψεις και σχόλια)	188
<i>(Οι ανασκαφές. Το μουσείο. Και ο Ηρακλής. Ένα φυλλάδιο για τη Στυμφαλία. Και μια διαμαρτυρία. Ο Αϊ Γιώργης, ο Μεγαλέξαντρος και το καταραμένο φίδι. Συμπόσιο στο Μοναστήρι. Το ημερολόγιο και το "καπέλο". Η τοπική αυτοδιοίκηση. Αναβιώνουν τα Νέμεα. Μια συνάντηση για το Αστεροσκοπείο Κρυονερίου. Ασχημίες. "Θα φέρομε και τη νύχτα". Ο "Αΐπυτος" θαλασσινός.)</i>	
☼ Βιβλιοπαρουσίαση.....	194
☼ Έγραψαν τη γνώμη τους για τον "Αΐπυτο"	197
☼ Ενίσχυσαν την Προσπάθεια.....	198
☼ Υστερόγραφο	199

☼ **Εξώφυλλο:** Φάνη Σακελλαρίου: Αναγνώστης Πετιμεζάς. Χάλκινη μνημειακή προτομή που βρέθηκε στο δρόμο προς Στυμφαλία πάνω από το Κιάτο.

(Φωτογραφία: Ηρόδοτος Παπαϊωάννου)

☼ **Οπισθόφυλλο:** Ο πιλώνας του Φράγγικου μοναστηριού (χιτίρα) στη Στυμφαλία.

(Φωτογραφία: Τάκης Κακαράτης)

☼ Η μακέτα του εξωφύλλου είναι της Βασιλικής Φιλίππου

Φώτιος Χρυσανθόπουλος (Φωτάκος)*

ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ

Η επιδρομή του Ιμβραήμ στη Στυμφαλία και στην Αλέα

Στα χωριά της Στυμφαλίας

Κατά τον Ιούλιο μήνα, ο Ιμβραήμ εξεστράτευσεν από την Τριπολιτσάν εις την επαρχίαν Κορίνθου και φθάσας εστρατοπέδευσεν εις την θέσιν, ονομαζομένην Τρανήν Γκοριτσιάν. Εκεί έμεινεν ημέρας επτά. Το στράτευμά του όλον ήτο υπέρ τας δέκα χιλιάδες πεζικόν και ιππικόν, τακτικόν και άτακτον. Εκυρίευσεν όλον τον εκεί κάμπον και ο στρατός του εξαπλωθείς εθέρισεν όλα τα αραποσίτια. Εκείθεν ανεχώρησεν εις το χωρίον Καστανιάν και Λαύκαν, αλλά δεν κατόρθωσε να υπάγη έως εκεί διότι εμποδίσθη από τους κατοίκους, οίτινες τον εκτύπησαν κατά την θέσιν της Καταβόθρας και τον ανάγκασαν να επιστρέψη οπίσω και τοιουτοτρόπως οι άνθρωποι έλαβαν καιρόν και έφυγαν. Έπειτα δε εξαπλώθη δεξιά και αριστερά, επήγεν εις το χωρίον Ντούσια, ανέβη εις την Κυλλήνην (Ζήρειαν), βουνόν ωραίον και υψηλόν, όπου ήυρε τους βλαχοποιμένας και επήρε τα πρόβατά των και ό,τι άλλο είχαν εις τα ποιμνιστάσια. Εκεί ήυρε προσέτι όλους τους κρηψώνας των

Ελλήνων και δεν άφηκε τίποτε.

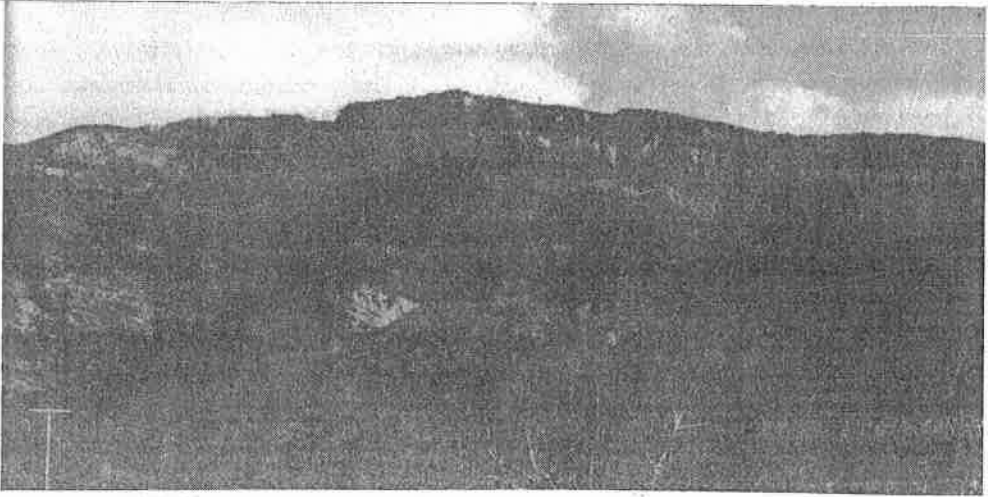
Έπειτα δε ένα απόσπασμα καβαλλαραίων επήγεν έως του Μάρκασι, έκαψε τον Αγιώργην και κατόπιν ετράβηξε και εις τον Άγιον Βασιλειον της Κορίνθου. Δεν εδυνήθη όμως να κάμη άλλο τίποτε, παρά μόνον εις τον Αγιώργην επήρην αιχμάλωτον την γυναίκα του Αναγνώστη Οικονόμου, γνωστού καθ' όλην την Κορινθίαν. Αυτή είναι η γυναίκα, η οποία έβραζεν αυγά δια να φάγη ο Αρχιμανδρίτης Φλέσσας, όταν επέρασεν εκείθεν προ της επαναστάσεως πορευόμενος εις το Αίγιον. Εις δε του Μάρκασι οι Τούρκοι αιχμαλώτισαν έξ-οκτώ ψυχάς, επήραν ζώα και άλλα πράγματα. Οι δε Έλληνες βοηθούμενοι από τις σπηλιές των εμπόδισαν τον Ιμβραήμ να τους καταστρέψη και να τους αιχμαλωτίση. Όλοι τότε ετρύπωσαν με τα παιδιά των μέσα εις αυτάς.

Εις δε το χωρίον Καλιάνι και αντικρύ του εκεί βράχου, είναι δύο σπήλαια, το δε μέρος τούτο ονομάζεται Άγιος Θεόδωρος και υπάρχει τω όντι και εκκλησία ομώνυμος εις την ρίζαν του βράχου. Ο

* Ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος, γνωστός περισσότερο με το όνομα Φωτάκος από τα Μαγούλιανα της γειτονικής μας Αρκαδίας ήταν υπαπιστής του Θ. Κολοκοτρώνη σε όλη τη διάρκεια του αγώνα για την Εθνική μας Παλιγγενεσία.

Στα απομνημονεύματά του που εκδόθηκαν για πρώτη φορά στα 1858 με τον τίτλο «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως» καταγράφει όσα ο ίδιος είδε και έζησε στα χρόνια εκείνα.

Κάποιες διηγήσεις του που αναφέρονται σε γεγονότα που συνέβησαν στη Στυμφαλία κατά τη διάρκεια της εκεί επιδρομής του Ιμβραήμ, καταχωρούμε σ' αυτό το τεύχος, όπως ακριβώς είναι γραμμένες από τον ίδιο στα Απομνημονεύματά του.

«... ο βράχος αυτός είναι υψηλός και απότομος και έχει ζωνάρια...»

βράχος αυτός είναι υψηλός και απότομος και έχει ζωνάρια. Αντίκρυ του δε κείται το χωριόν, το οποίον βλέπει εις την Άρκτον. Εις δε τον βράχον υπάρχει κλίμαξ (σκάλα) πελεκητή παλαιά και οι άνθρωποι δεν ενθυμούνται πότε έγινεν, ούτε πατροπαράδοτως έχουν γνώσιν τούτου. Δια ν' αναβαίνωσι δε εύκολα και γρήγορα επάνω εις την σπηλιάν οι Καλιανίται είχαν σχοιριά και δι' αυτών ανέβαιναν. Οι δε Τούρκοι ηθέλησαν να τους κτυπήσουν και επλησίασαν, αλλ' επειδή οι Έλληνες εσκότωσαν πολλούς από αυτούς, εμακρύνησαν.

Εις δε την άλλην σπηλιάν, η οποία συνέχεται με την πρώτην και ανήκεν εις το χωριόν Ψάρι είχαν τας γυναίκας και τα παιδιά των και άλλα κινητά πράγματα και όσα ζωντανά εδύναντο να σταθούν, διότι τα άλλα τα εφυγάδευσαν εις άλλα μέρη. Τρεις ημέρας ο Ιμβραήμι επολέμησε δια να καύση αυτά τα σπήλαια, έρριψαν διαφόρους ύλας καυστικής, άναψαν φωτιάν εις τα χείλη του βράχου, έκαμαν μηχανάς με ξύλα πολλά και με ξύλα μακρά έσπρωξαν την φωτιάν δια να κλίνη εμπρός και υποκάτω του βράχου, αλλά τίποτε δεν κατώρθωσαν. Ενώ δε ταύτα εγίνοντο ο Ιμβραήμι έστεκεν αντικρύ του βράχου και κατάκαμπα και ωδήγει τον στρατόν του δια φωνών και άλλων σημείων.

Οι δε έξωθεν Έλληνες δεν εκτύπησαν πουθενά τους Τούρκους, διότι τα όπλα της Κορίνθου ήσαν τότε κατά την Βόχαν. Μόνον ο Παναγιωτάκης Νοταράς και ο Χατζή-Μιχάλης με ογδοήκοντα καβαλλοραίους ευρίσκοντο τότε εκεί, και αυτοί έτρεξαν κατά τους μύλους του χωριού Ντούσια, και ακροβολισθέντες, εσκότωσαν ένα-δυό Τούρκους, και ούτω τους εμπόδισαν να εξαπλωθούν περισσότερον. Ο δε Παναγιώτης Κακλαμάνος, υπασπιστής του Χατζή-Μιχάλη και παλληκάρι εγνωσμένον, ανδραγάθησε και εκεί, διότι πρώτος αυτός έδειξε το καλόν παράδειγμα, τρέξας έφιππος και εμβάς μέσα εις το σώμα των Τούρκων, εκτύπα τούτους δεξιά και αριστερά και σκορπίζων αυτούς τους έφερεν εις την ενέδραν (χωσιάν), την οποίαν επίτηδες είχαν τοποθετήσει οι αρχηγοί των Ελλήνων και ούτω εσκότωσαν ολίγους τινάς εκ των Τούρκων, οίτινες φοβηθέντες, κατέστρεψαν ό,τι ημπούρεσαν και ανεχώρησαν πάλιν εις την Τριπολιτσάν δια του ίδιου μέρους της Αρμενιάς, καταβάντες εις τον κάμπον του χωριού Κακούρι και του Πικέρνι.

Στα χωριά της "Αρμενιάς"*

Όταν δε οι Τούρκοι ήλθαν και επάτησαν το βουνόν της Αρμενιάς, οι Έλληνες δεν εδυνήθησαν να τους εμποδίσουν και δια τούτο πολλούς εξ αυτών αιχμαλώτισαν και επήραν πρόβατα και άλλα ζωντανά. Επήγαν μέχρι του χωριού Σκοτεινής και έκαψαν την εκεί εκκλησίαν, αλλ' επειδή οι Έλληνες τούς ετουφέκισαν, αναγκάσθησαν να γυρίσουν οπίσω, και ούτω δεν προχώρησαν δια να καύσουν το χωριόν Μπογιάτι. Εκεί δε ένας Τούρκος σημαντικός Κιουλεμένης καβαλλάρης εκυνήγησε τον Αθανάσιον Κουγιούρην από το χωριόν Μπογιάτι καταγόμενον, αλλ' αυτός σταθείς υπερασπίσθη τον εαυτόν του, διότι με το όπλον του εκτύπησε τον Κιουλεμένην κατακέφαλα, όστις αμέσως έπεσε κάτω από το άλογόν του νεκρός και τοιουτοτρόπως ο Έλλην διέφυγε τον κίνδυνον. Τούτο ιδόντες οι Τούρκοι εθορυβήθησαν και έστειλαν εις τον Πασάν ζητούντες να διατάξει τον τακτικόν στρατόν να γυρίσει οπίσω, και προς εκδίχησιν να καύσουν το χωριόν Μπογιάτι. Αλλ' ο Ιμβραήμ δεν ηθέλησε και ούτω επήραν τον νεκρόν Κιουλεμένην και επήγαν εις το χωριόν Καλιάνι όπου και τον εθάψαν.

Μετά δε την επιστροφήν των πάλιν ηθέλησαν να καύσουν το Μπογιάτι, αλλά ένας Τούρκος καβαλλάρης Τριπολιτσιώτης έτρεξε εμπρός και είπεν εις τους κατοίκους τον σκοπόν των Τουρκαραπαδών, τους έδωκε θάρρος και τους είπε, «βαραείτε τους και μη φοβάσθε, διότι θα σας κάψουν το χωριό» και ένεκα τούτου οι Έλληνες έλαβαν θάρρος, τους επολέμησαν και τους εμπόδισαν. Μόνον τέσσερα σπίτια έκαυσαν, έκλεισαν δε και τον Παπα-Βασίλην εις την τρύπαν, την ονομαζομένην «Βέρα του Κορι», λέξεις αρβανίτικες, όστις τους επολέμησε και εσοκώτησεν ολίγους, οι δε άλλοι Τούρκοι έφυγαν κυνηγημένοι από τον Παπα-Βασίλην, ο οποίος κατήγετο από το Αρχουδόρουμεν της Καρύταινας. Τοιαύτα και άλλα όμοια έγιναν από τους εντοπίους Τούρκους υπέρ των Ελλήνων. Φαίνεται δε εκ τούτων, ότι οι εντόπιοι Τούρκοι εντρέποντο, διότι τους κατεφρόνουν οι ξένοι Αραπάδες και οι Γάλλοι αξιωματικοί, δια τα παθήματά των τα πρότερον και δια τούτο η φιλοτιμία των επειράζετο και οσάκις οι Έλληνες ενίκων, οι Τούρκοι οι εντόπιοι έχαιρον.

Ο Ιμβραήμ τρεις φορές επέρασε το βουνόν της Αρμενιάς και επάτησε τα όρια του Άργους κατά την Αλέαν, Φροσύναν και Μπογιάτι. Την μεν πρώτην φοράν ελαφυραγώγησεν όλη σχεδόν την Αρμενιάν και κατέβη εις το χωριόν Φροσύναν. Κατά δε τον Ιούνιον του 1826 πάλιν ελαφυραγώγησε όλην την Αρμενιάν, κατέβη έως την Φροσύναν, την Αλέαν, Τάτσι και Μπογιάτι, μικράν όμως βλάβην έκαμεν εις τους ανθρώπους, ζώα δε επήρε πολλά. Οι Έλληνες τότε εκτύπησαν τους Τούρκους κατά την θέσιν Καταβόθραν, και έκλεισαν εις τον εκεί μύλον μερικούς, οι οποίοι κατέφυγαν και εχώθησαν μέσα εις την χούρχουλην του μύλου δια να σωθούν και οι Έλληνες από την κρέμασιν του μύλου τους ετουφέκισαν και επειδή δεν ήλθεν εις τον νουν των ν' απολύσουν το νερόν δια να πνιγούν, υπέφεραν και ελαβώθησαν μάλιστα και μερικοί έως να τους σκοτώσουν με τις πέτρες και ύστερον ενθυμήθησαν ότι το νερόν τους έπνιγε. Κατά δε το τέλος του μηνός Σεπτεμβρίου και αρχάς Οκτωβρίου επέρασε πάλιν την Αρμενιάν, κατέβη εις την Φροσύναν και εις τα λοιπά εκεί χωριά αρπάζων τα κτήνη και τα άλλα πράγματα, και έφθασεν έως του χωριού Στιμάγκα, όπου αιχμαλώτισε και οκτώ ψυχές Ρουμελιώτικες.

* Αρμενιά έλεγαν τότε την περιοχή της Αλέας.

Ιωάννης Ευ. Πέππας

Ο τούρκικος πύργος και το αρχοντικό των Νοταράδων στη Δροσοπηγή (Μπάσι)

Θέσις. Εντός του χωριού.

Περιγραφή. Διώροφος Πύργος κυκλικός διαμέτρου 11 μ., πάχος τείχους εις το ισόγειον 2,80 εις τον όροφορον 2,40. Οροφή ισογείου ημισφαιρίον διαμέτρου 5,40 εδομήθη με ορθογωνισμένους πορολίθους. Εις την κορυφή υπάρχει κυκλικόν άνοιγμα δια την

Το αρχοντικό του Σωτηράκη Νοταρά στο Μπάσι.

Ο πύργος στη Δροσοπηγή (Μπάσι)

ανάβασιν εις τον όροφορον. Ύψος ισογείου έως την κορυφήν του θόλου περί τα 5 μ., η είσοδος (κατεστραμένη) υπήρχε εις τα δυτικά. Δεξιά του διερχομένου την είσοδον υπάρχει κυλινδρική δεξαμενή εσωτερικής διαμέτρου 1,7 βάθους 1 μ., απετέλει δε κενόν μέσα εις

Ο συγγραφέας και μηχανικός Ιω. Πέππας στο περιπούδαστο βιβλίο του "Μεσαιωνικές σελίδες της Κορινθίας και Μορέως" που αναφέρεται στα μεσαιωνικά κάστρα της Κορινθίας, κάνει λόγο και για τον τούρκικο πύργο της Δροσοπηγής (πρώην Μπάσι) Στυμφαλίας. (Σελ. 190-191).

Στη σύντομη αυτή μελέτη, παρέχει αξιόπιστες πληροφορίες τόσο για την ιστορία του πύργου όσο και για τα τεχνικά στοιχεία και την όλη δομή του, την οποία ως ειδικός περιγράφει και αναλύει, παραθέτοντας φωτογραφίες και σκιαροφήματα κάτοψης και τομής.

Το κείμενο αυτό, για το μοναδικό σωζόμενο στην Κορινθία πύργο αυτής της τεχνοτροπίας, παρουσιάζουμε εδώ, ύστερα από την ευγενική συγκατάθεση του συγγραφέα.

Στον πύργο της Δροσοπηγής είχαμε ακροθιγώς αναφερθεί και στο τεύχος 2-3 του Αίψυτου" (σελ. 56).

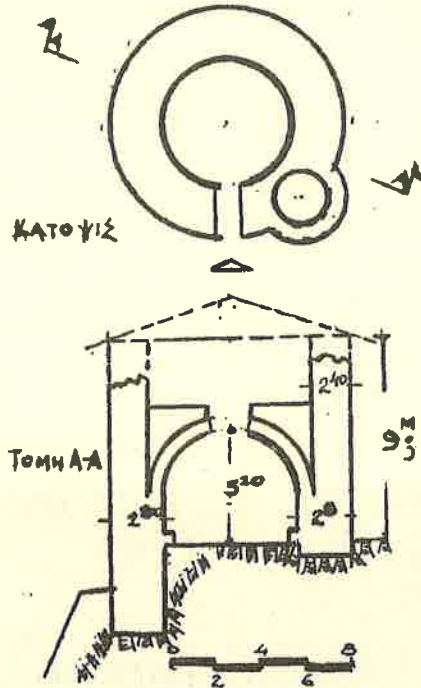
Σ.Κ.Μ.

το πάχος (2,8) του τείχους του πύργου. Εσωτερικώς του πύργου το τείχος σχηματίζει χαμηλήν πατούραν που εχρησίμευε σαν κάθισμα. Εις τα ανατολικά του ορόφου άνοιγμα ενός μέτρου πλάτους βλέπει εις τον σήμεραν ασφαλτοστρωμένον δρόμον (τότε ημιονικόν που έφθανε εις την Γκούραν). Το ισόγειον στερείται από παράθυρα και ντουφεκίστρες. Το τείχος εδομήθη κατά το ισόδομον με λίθους και τούβλα – κεραμίδια εις τους αρμούς.

Ο διώροφος πύργος Μπασίου έχει το ισόγειον όμοιον με δύο μονορόφους πύργους ενσωματωμένους σε δύο θρακικά φρούρια του νομού Ξάνθης, στο φρούριο Κιμμερίων – Πανερίων και το φρούριον Κομνηνών επί του Νέστου ποταμού και τα δύο τουρκικής τεχνοτροπίας.

Οπτική σύνδεσις. Στερείται ορατότητος προς άλλα οχυρά.

Ιστορία. Ο πύργος δεν ομοιάζει με τους μέχρι τούδε περιγραφέντας εις το βιβλίον μου. Οι δύο όροφοι συγκοινωνούν με άνοιγμα εις την οροφήν του ισόγειου, η ύδρευσις εξασφαλιζέτο από δεξαμενή παρά την είσοδον του πύργου (ενώ ισχυρά πηγή υπάρχει 100 μ. μακράν). Εις τον όροφον ήτο εγκατεστημένον πυροβόλον. Η δόμησις ισόδομος με πλακοειδείς σχεδόν ακατεργάστους λίθους, γνώριμος τειχοδομία τουρκική. Η ονομασία Χότζα - Μπασή του Leake (Travels in the Morea σ. 221) η έλειψις οπτικής συνδέσεως με άλλα οχυρά όλα συγκλίνουν να δεχθώμεν ότι πρόκειται περί τουρκικού πύργου ιδρυθέντος μάλλον κατά την αρχήν της τουρκοκρατίας προς έλεγχον της οδού από Δερβένι – Ταρσόν – Στυμφαλία. Περί τα είκοσι μέτρα δυτικά του πύργου σώζεται το τριώροφον αρχοντικόν του Νοταρά, αποτελείται από αποθήκας στο ισόγειον και δύο ορόφους κατοικιών με δύο φαρδιά χαγιάτια προστατευμένα από την κεραμοσκεπή στέγη.

Κάτοψη και τομή του πύργου.

Οι σκάλες του αρχοντικού είναι ξύλινες. Το αρχοντικόν σώζεται σε καλή κατάσταση. Ο ιδιοκτήτης του ήτο ο Σωτηράκης Νοταράς που μνημονεύει ο Leake, όταν επεσκέφθη τον ιατρόν αδελφόν του εις τα Τρίκαλα στην αρχήν του 19ου αιώνος, συνεπώς το αρχοντικόν πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον από 200 έτη. Οι εντόπιοι βεβαιούν ότι ο Νοταράς ήλθε στην περιοχήν και είναι ο δημιουργός του χωριού, ακόμη ότι τότε το άλογόν του έδесе προσωρινά εις την βρύση όταν δε επέστρεψε το εύρε φαγωμένο από λύκον. Η διήγησις μας γνωστοποιεί ότι τότε ο Πύργος ήτο σε αχρηστία, το δε χωριό ωνομάσθη από τον πύργον Χότζα-Μπασί (όπου Μπασί = τουρκ. κύριος, Κεφαλή).

Γεώργιος Ψαχούλιας

ΟΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΤΟΥ 1821

Παναγής Ψαχούλιας Ένας καπετάνιος από τα Καλύβια

*«Αφού έγραψαν με το σπαθί την ιστορία μόνοι
χωρίς γι' αυτούς τους ήρωες μια λέξη αυτή να πει,
με την πληγή τους για σταυρό κι' ατίμητο γαλόφι
άλλοι στα γίδια γύρισαν και άλλοι στο κουπί».*

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

Ο Γεώργιος Ψαχούλιας είναι μια παρουσία γοητευτική. Είναι ένας έφηβος 93 χρόνων από τα Καλύβια του Φενεού. Παλιός δασάρχης ο μπάμπα-Γιώργης, δηλώνει χαριτολογώντας ότι πρέπει να πάρει και δεύτερη σύνταξη αφού και ως συνταξιούχος συμπλήρωσε "τριακονταπενταετία". Όταν αρχίζει να αφηγείται σε συναρπάξει. Διηγείται με σπάνια πληρότητα παλιές ιστορίες διαγράφοντας κύκλους και παρενθέσεις που κλείνουν αριστοτεχνικά. Ο λόγος του απλός και καθαρός και διανθισμένος με χιούμορ, σε ταξιδεύει στα χρόνια της νοσταλγίας. Και οι μνήμες του ζωντανές, ολοζώντανες, γιατί όπως λέει ο ίδιος, η πατρίδα δεν ξεχνιέται εύκολα.

Σ.Κ.Μ.

Στις 17 Αυγούστου του 1922 κίνησα από το χωριό μου –Καλύβια το έλεγαν τότε– για να πάω με τα πόδια στα Καλάβρυτα. Είχα διοριστεί εκεί πέρα δασικός και έπρεπε να πάω να ορκιστώ και να αναλάβω καθήκοντα. Νυχτώθηκα στο χωριό Σόλο των Καλαβρύτων όπου με φιλοξένησε στο σπίτι του ένας υπέργηρος άνθρωπος, Φιλιππακόπουλος στο επίθετο, που ήτανε και πρόεδρος της Κοινότητας.

Έτσι γινότανε τότε. Άμα νυχτωνόσουνα περαστικός σε κάποιο χωριό δε σε αφήνανε να φύγεις. Κάποιος θελα σε πάρει στο σπίτι του να φας και να κοιμηθείς και ας μην ήξερε πούθε κρατάει η σκούφια σου.

Σαν ήρθαμε λοιπόν στην κουβέντα και άκουσε ότι λέγομαι Ψαχούλιας με ρώτησε:

– Τον καπετάν Ψαχούλια τον Παναγή τι τον είχες; Ήτανε από τα μέρη σας. Φενεάτης.

– Δεν ξέρω, του είπα. Πρέπει να ήτανε προσπάππος μου αλλα για καπετάνιος που μου λες δεν το ξέρω. Για να λέω την αλήθεια είχα κάτι ακουστά από τον πατέρα μου αλλά για τα πάρα πέρα που με ρώταγε τούτος ο άνθρωπος είχα μεσάνυχτα.

– Άκου λοιπόν, μου λέει, να σου ειπώ εγώ για τον προσπάππο σου. Και αρχίζει να μου διηγείται μια ιστορία που σας τη λέω κι εγώ τώρα όπως την άκουσα τότε και την κράτησα στο μυαλό μου.

– Ο Παναγής ο Ψαχούλιας –άρχισε ο γέρο-Φιλιππακόπουλος– ο προσπάππος σου, ήτανε από τους καλύτερους καπεταναίους του Σωτήρη του Χαραλάμπη του στρατηγού των Καλαβρύτων και της Νάνακρης. Είχε ορκιστεί στη Ζαρούχλα μαζί με άλλους Καλαβρυτινούς καπεταναίους.

Όταν κίνησαν τα στρατεύματα να πάνε να κυριεύσουν την Κόρινθο ο Χαραλάμπης έστειλε και ένα σώμα υπό τον Ψαχούλια. Οι στρατιώτες ήτανε από τη Νάνακρη και από τα χωριά Φονιά και Καλύβια του Φενεού. Από εκείνα τα δυο χωριά ήτανε το σώμα του Ψαχούλια, καμιά ογδονταριά νοματέοι.

Όταν φτάσανε στην Κόρινθο κάμανε επίθεση στο κάστρο και το κυριέψανε. Τότε οι καπεταναίοι μαζέψανε τα πολεμοφόδια και τα λάφυρα των Τούρκων και του Κιαμήλμπεη και βάλθηκαν να τα μοιράσουν. Όμως γκρινιάζανε και κοντεύεαν να τσακωθούν, ποιος να πάρει τα περισσότερα. Τότε σηκώνεται ο καπετάν Ψαχούλιας και τους λέει: «Ακούστε εδώ. Όσα λάφυρα ανήκουνε σε μένα και τους στρατιώτες μου δε θα πάρει κανείς μας τίποτα. Τα χαρίζουμε στην πατρίδα για τον αγώνα. Και δε θέλω τίποτα και να κινήσουμε να κάνουμε κι άλλη δουλειά που θα μας διατάξουν οι αρχηγοί». Έπιασε και τα

έγραψε και σε μια επιστολή και τη δίνει για το Εκτελεστικό.

Τότε οι άλλοι καπεταναίοι αναγκαστήκανε να δώσουν κι αυτοί ένα μέρος από τα λάφυρα. Όμως τους κακοφάνηκε αυτό και πήγανε στον Κολοκοτρώνη και κατηγορήσανε τον Ψαχούλια ότι έφυγε με το σώμα του και δεν πήρε μέρος στη μάχη. Ο Κολοκοτρώνης επέστρεψε σ' αυτούς που τα είπαν (Νοταραίους και κάτι άλλους) και διατάζει τη σύλληψη του Ψαχούλια.

Τον συλλάβανε και τον πήγαιναν για τον Κολοκοτρώνη αλλά στο δρόμο τους έφυγε. Εδραπέτευσε και πήγε κατ' ευθείαν στα Καλάβρυτα στο Χαραλάμπη. Το και το, του λέει, με κατηγορούν έτσι κι έτσι... Και βάλε με νου σου ότι στη μάχη της Κόρθος σκοτωθήκανε δυο στρατιώτες μου. Ο Γρηγόρης Καραφωτιάς από τη Ζαρούχλα και ο Σταμάτης Παπαγιαννόπουλος από του Φονιά και έχω και πέντε τραυματίες.

Ο Χαραλάμπης, αφού εξακρίβωσε για τους σκοτωμένους και τους τραυματίες ότι ήταν αλήθεια, παίρνει τον Ψαχούλια και ένα και δύο πάνε στον Κολοκοτρώνη.

– Σου έφερα τον καπετάν Ψαχούλια, του λέει.

– Ξέρω, λέει ο Κολοκοτρώνης, είναι εκείνος που τόσκασε κι έφυγε.

– Ναι, του λέει ο Χαραλάμπης, αλλά για φέρε κι εκείνους τους άλλους που τον κατηγορήσανε να τους ξεμπροστιάσουμε.

Άμα ήρθαν οι άλλοι τα χάσανε. Δεν ξέρανε τι να ειπούνε και αρχίσανε να τα μασάνε.

– Τον κατηγορήσατε εδώ τον Ψαχούλια, τους λέει ο Κολοκοτρώνης, ότι έφυγε από τη μάχη. Τότε τους δυο σκοτωμένους στρατιώτες του ποιός τους σκότωσε; Τους τραυματίες του ποιός τους τραυμάτισε;

Δεν είχανε τι να ειπούνε, κατάπιαν τη γλώσσα τους. Τέλος πάντων, μην τα πολυλογώ ο καπετάν Ψαχούλιας αποκαταστάθηκε. Αυτά μου είπε τότε στο Σόλο ο γέρο Φιλίππακόπουλος.

Ένας άλλος υπέργηρος από το χωριό μας, ο Αντρέας Μανωλόπουλος, μου είχε πει και άλλες ιστορίες για τον Ψαχούλια. Ήτανε ένας έξυπνος και προοδευτικός άνθρωπος αλλά και πολύ περιεργός και ρώταγε αράδα για το κάθε τι και μάθαινε.

Μου είχε λοιπόν, ότι στο μοναστήρι του Άη-Γιώργη του Φενεού, ήταν ηγούμενος ο Ναθαναήλ, ο οποίος Ναθαναήλ βοηθούσε τους καπεταναίους αλλά όχι και πολύ, γιατί ήτανε και διπλωμάτης. Και δε βοηθούσε πολύ γιατί με τον Ψαχούλια είχε ψυχρανθεί και δεν τα πήγαινε καλά, επειδή έβαλε τους αγροφύλακες του μοναστηριού να διώχνουν τους χωριανούς από τις διάφορες εκτάσεις που κατελάμβανε το μοναστήρι. Τότε οι χωριανοί πηγαίνανε ματωμένοι και κυνηγάγανε τους αγροφύλακες και τους διώχνανε.

Όμως όταν οι αγροφύλακες του μοναστηριού ξεμοναχιάζανε τους χωριανούς, τους πιάνανε έναν, έναν, τους ξυπόλαγαν και τους βάνανε ν' αλωνίζουν τ' αγκάθια. Ξυπόλητοι. Τότε πάει ο καπετάν Ψαχούλιας, βρίσκει τον ηγούμενο και του λέει: «Άμα ξαναγίνουν αυτά τα πράγματα, θα βάλω εσένα ν' αλωνίσεις πρώτος τ' αγκάθια ξυπόλητος». Κι από τότε οι αγροφύλακες του μοναστηριού μαζευτήκανε λιγάκι, αλλά ο ηγούμενος με τον Ψαχούλια ψυχρανθήκανε.

Όταν ο καπετάν Ψαχούλιας θελα πάει για την Κόρινθο με το σώμα των στρατιωτών του έκανε τη συνάθροιση στο μοναστήρι. Εκεί εμαζευτήκανε κάπου ογδόντα Φενεάτες που πήγανε στο σώμα του. Τότε ο ηγού-

μενος μετά δυο-τρεις ημέρες τους λέει να φύγουν από το μοναστήρι και να πάνε να καταλύσουν κάτω στο χωριό. Αλλά τα χωριά είχαν μεγάλη φτώχεια και δεν είχαν ούτε ψωμί να φάνε εκείνοι, όχι και να φιλοξενήσουν στρατιώτες. Όχι, λέει ο ηγούμενος, εκεί θα πάτε να καταλύσετε. Ο καπετάν Ψαχούλιας δεν τον χαμπάρισε και έμεινε με το ζόρι στο μοναστήρι. Με το έτσι θέλω που λένε. Όμως οι καλόγεροι δεν τους δίνανε καζάνια και κατσαρόλες να μαγερέψουν. Τότε διέταξε τους στρατιώτες να πάρουνε τις κατσαρόλες και τα καζάνια και απ' ό,τι εφόδια είχε το μοναστήρι και να μαγερέψουνε μόνοι τους. Έτσι και έγινε όσο που φύγανε για την Κόρινθο.

Ότι όλα αυτά που μου διηγήθηκε ο Φιλίππακόπουλος στο Σόλο είναι σωστά τ' ανακάλυψα πολύ μετά. Τα ίδια ακριβώς μου τα επανέλαβε στα 1925 και ένας άλλος γέρος ο Κάνιστρας από τη Ζαρούχλα. Ακριβώς τα ίδια. Όμως εγώ τότε δεν έδωσα και μεγάλη σημασία, είμουνα και νεαρός, στοιχεία πάλε δεν είχα, με λόγια μου τα είπαν και είχα αμφιβολίες αν είναι σωστά.

Μετά από πολλά χρόνια ο χωριανός μας Τάκης Μπουγιούκος που έχει γράψει βιβλίο για το Φενεό, πήγε στα Κρατικά Αρχεία και βρήκε πράγματι την επιστολή που έγραφε έτσι κι έτσι... για τα λάφυρα ο καπετάν Ψαχούλιας και την είχε σταλμένο στο Εκτελεστικό. Ευρήκε και μια αναφορά του Ναθαναήλ που παραπονιότανε για τις κατσαρόλες. Τότε που μαγέρευαν οι στρατιώτες στο μοναστήρι είχε χαθεί μια κατσαρόλα και ο ηγούμενος παραπονιότανε στο Εκτελεστικό κατά του Ψαχούλια. Είναι και αυτό το γράμμα στα Κρατικά Αρχεία και το βρήκε ο Μπουγιούκος.

Τότε σκέφτηκα κι εγώ. Σωστά είναι αυτά

ΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ

Το περιοδικό μας, ανάμεσα στους στόχους που έχει θέσει από την αρχή της έκδοσής του, είναι να παρουσιάζει και τους ανθρώπους της φτωχής μικρής πατρίδας μας που μπόρεσαν και "έσπασαν το φράγμα" και ξεχώρισαν από το κοινό μέτρο και διακρίθηκαν με το έργο τους και την προσφορά τους στις επιστήμες, στα γράμματα και στις τέχνες.

Στο τεύχος αυτό παρουσιάζουμε, ως ελάχιστο δείγμα τιμής, δύο διακεκριμένους επισκόπους που ανέδειξε ο τόπος μας, ένα Φενεάτη και ένα Στυμφάλιο που κατά σύμπτωση και οι δύο διακόνησαν την Ορθόδοξη Εκκλησία του Ελληνισμού της διασποράς. Δύο διαπρεπείς ιεράρχες, που ξεκίνησαν φτωχόπαιδα τη φωτεινή τους πορεία: από τα Καλύβια του Φενεού ο μητροπολίτης Πισιδίας και πρώην αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας **Μεθόδιος Φούγιας** και από το Μπούζι της Στυμφαλίας ο επίσκοπος Αβύδου **Γεράσιμος Παπαδόπουλος** που εποίμανε την τρίτη αρχιεπισκοπική περιφέρεια της Βορείου Αμερικής με έδρα τη Βοστώνη. Βέβαια δεν μας διαφεύγει ότι στο Φενεό (Γκούρα) γεννήθηκε ένας ακόμα ιεράρχης ο μακαριστός **Ιωακείμ Αλεξόπουλος** (1873-1959) μητροπολίτης Φωκίδος και μετέπειτα Δημητριάδος (Βόλου), στη ζωή και το έργο του οποίου θα έχουμε κάποτε την ευκαιρία να αναφερθούμε.

Ο αρχιεπίσκοπος **Μεθόδιος** γεννήθηκε στα Καλύβια (Αρχαία Φενεός σήμερα) και το κοσμικό του όνομα ήταν Ιωάννης Φούγιας. Σπούδασε Θεολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο του Manchester (Αγγλίας), του οποίου και έγινε διδάκτωρ. Ως αρχιμανδρίτης διητέλεσε γραμματέας της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Εξελέγη μητροπολίτης Αξώμης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας (1968-1979) και στη συνέχεια αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας (1979-1989). Σήμερα φέρει τον τίτλο του μητροπολίτη Πισιδίας. Λόγιος ιεράρχης έγραψε πολλές θεολογικές, ιστορικές και άλλες μελέτες, οι οποίες περιλαμβάνονται σε 11 τόμους των απάντων του με το γενικό τίτλο "Θεολογικά και Ιστορικά Μελέται".

Αναφερθήκαμε με μεγάλη συντομία στα βιογραφικά της σεβασμιότητάς του γιατί προτιμήσαμε να αναδημοσιεύσουμε εδώ, από τον τόμο "ΕΛΛΑΔΑ 20ος ΑΙΩΝΑΣ" (σελ. 770-772) της "Απογευματινής" άρθρο του καθηγητή Thomas F. Torrance* ειδικά γραμμένο για τον διαπρεπή δικό μας ιεράρχη.

Ο επίσκοπος Αβύδου **Γεράσιμος** γεννήθηκε στο Μπούζι (Κυλλήνη σήμερα) της Στυμφαλίας και το κοσμικό του όνομα είναι Ηλίας Παπαδόπουλος. Τα στοιχεία για τη σύνταξη του σχετικού με τη ζωή και το έργο του άρθρου που παραθέτουμε, αντλήσαμε από τη βιογραφία του που περιλαμβάνεται στη "Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια" (τόμος Δ', σελ. 351) και τα συμπληρώσαμε με πληροφορίες που ζητήσαμε και λάβαμε από τον ανειδίτο, τακτικό καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συμπατριώτη μας και φίλο κ. **Στυλιανό Παπαδόπουλο** τον οποίο και ευχαριστούμε.

Σ.Κ.Μ.

---

* Ο καθηγητής T.F. Torrance είναι διεθνούς φήμης θεολόγος και εκκλησιαστικός ηγέτης που έλαβε το βραβείο Templeton, αντίστοιχο στη Θεολογία του βραβείου Νόμπελ.

Διετέλεσε Moderator (κυβερνήτης) της Εκκλησίας της Σκωτίας και Πρόεδρος της Διεθνούς Ακαδημίας των Θρησκευτικών Επιστημών. Είναι μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας και πολλών άλλων στην Ευρώπη και στην Αμερική Ιδρυμάτων. Είναι από τους πρωτεργάτες του Θεολογικού Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Μεταρρυθμισμένων Εκκλησιών, και θεμιός φιλέλληνας.

Thomas F. Torrance

Μεθόδιος Φούγιας

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΠΡ. ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Το 1985 εξεδόθη ογκώδης τόμος με τίτλο **Αξίωμα – Θυάτεια** προς τιμή του τότε Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας Μεθοδίου Φούγια, στον οποίο συνεργάστηκαν ο Αρχιεπίσκοπος του Καντέρμπουρι, ο Καρδινάλιος του Westminster, καθηγητές των Πανεπιστημίων Καίμπριτζ, Οξφόρδης, Ντάραμ Εδιμβούργου και άλλων ιδρυμάτων της Ευρώπης και της Αμερικής, διαπρεπείς κληρικοί και επιστήμονες. Στις 116 σελίδες του προλόγου που γράφτηκε από τον Πρωτοπρέσβυτερο καθηγητή του Πανεπιστημίου του Ντάραμ Γεώργιο Δράγα υπάρχει άφθονο υλικό προκειμένου να συμπληρώσουμε τα στοιχεία που απεικονίζουν την προσωπικότητα του Αρχιεπισκόπου Μεθοδίου, αν και έχω προσωπικές εμπειρίες για τον διακεκριμένο τούτο Ιεράρχη από την 25ετή μετ' αυτού συνεργασία.

Αλλά ποιες είναι οι αμέτρητες αρετές που κοσμούν αυτό το πρόσωπο; οι ποιμαντικές, οι θεολογικές, κοινωνικές, ανθρωπιστικές που όλες μαζί αποτελούν τη ζωτικότητα, τη δύναμη του χαρακτήρα, τη διακριτική γενναϊοδω-

ρία του, τη μοναχική λιτότητά του, τους εκπληκτικούς οραματισμούς του για τα μείζονα συμφέροντα της Ελληνικής Εκκλησίας, την υπομονετική και μεθοδική στάση του έναντι των καθημερινών απαιτήσεων της ζωής, την προθυμία για την εφαρμογή της «οικονομίας» στα προβλήματα των άλλων ή την άκαμπτη προσήλωσή του στην πειθαρχία και παράδοση της Εκκλησίας; Είναι αυτά τα χαρακτηριστικά μόνο ή η θαρραλέα και μεγαλόψυχος από μέρους του ανοχή της αγνωμοσύνης ή ακόμη και της ζηλοτυπίας άλλων;

Είναι η διακριτική ακαδημαϊκή ικανότητά του και η επιτυχία του ή η προθυμία του ν' αναγνωρίζει την ικανότητα των άλλων;

Είναι ακόμη η ηγεμονική στάση του σ' ό,τι αφορά την Ελληνική Εκκλησία και τον Οικουμενικό Ελληνισμό, του οποίου και ο γράφων για πενήντα και πλέον χρόνια είμαι θερμόν αντλώντας συνεχώς από την αρχαία ελληνική σοφία και από την Αλεξανδρινή Θεολογία;

Όλα αυτά τα διακρίναμε στο Μεθόδιο κατά τα χρόνια της Αρχιερατείας του στη Μεγάλη Βρετανία. Διαπιστώσαμε το ήθος του και την

πνευματική αξιοπιστία του ιδιαίτερα τον αυθεντικό χριστιανικό ρεαλισμό του. Στον Μεθόδιο βρήκαμε τον αντιπροσωπευτικό τύπο της πατερικής ζωής της Εκκλησίας, όπως έγραφα στον τόμο που αφιέρωσε στον Μέγα Φώτιο και τον ακαταπόνητο εργάτη της Θεολογικής Επιστήμης και της ευημερίας της Εκκλησίας.

Ο Μεθόδιος κράτησε κοντά του την προσοχή των Βρετανών και τους λύπησε πολύ η απροσδόκητη και ανεξήγητη αναχώρησή του από το Ηνωμένο Βασίλειο. Τούτο γράψαμε και εμείς και άλλοι πολλάκις και το συζητούμε μέχρι σήμερα. Γιατί ο Μεθόδιος αποτελούσε αυθεντικό στήριγμα για όλη την Εκκλησία και για την επιστήμη πέρα από τις ποιμαντικές του δραστηριότητες με τις οποίες κατέστησε αισθητή την παρουσία της Ελληνικής Εκκλησίας στην Αγγλία.

Είχα γνωρίσει τον Αρχιεπίσκοπο Μεθόδιο όταν υπηρετούσε στην Αιθιοπία ως μητροπολίτης Αξώμης, που με είχε προσκαλέσει να συμμετάσχω στις εορταστικές εκδηλώσεις που οργάνωσε με τη συμπλήρωση 1.600 ετών από του θανάτου του Μεγάλου Αθανασίου. Εκεί έδωκα τις διαλέξεις μου προς την τότε ανθούσα ελληνική παροικία και προς τα λαμπρά σχολεία της. Εξέδιδε τότε ο Μεθόδιος τα περίφημα περιοδικά **Εκκλησιαστικός Φάρος** και **Abba Salama** με τα οποία κατέστησε γνωστή την ύπαρξη του Ελληνικού Πατριαρχείου και έξω από τα όρια της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Οι υπηρεσίες του Μεθοδίου προς τον Ελληνισμό της Αιθιοπίας και προς την Αιθιοπική Εκκλησία παραμένουν αξιοθαύμαστα κατορθώματα αυτού. Αλλ' εκτός από τις υπηρεσίες του προς το ποίμνιό του ο μητροπολίτης Μεθόδιος συμμετέσχε δραστήρια στις διορθώξεις και διεκκλησιαστικές κινήσεις που τον ανέδειξαν κορυφαίο στέλεχος της Ελληνικής Εκκλησίας, για την οποία πάντοτε μιλούσε με περηφάνεια, οραματιζόμενος την Παύλαιο Εκκλησία της Αθήνας ως κέντρο του Παγκόσμιου Χριστιανισμού.

Μ' αυτές τις προϋποθέσεις της ακαδημα-

Ο Πάπας Παύλος Ιωάννης Β', ο σεβ. Μεθόδιος και ο Επίσκοπος Πέτρος Duprey στην εκδήλωση υπέρ της ειρήνης στην Ασιζή το 1986.

ϊκής και εκκλησιαστικής ενοράσεώς του η Διεθνής Ακαδημία των Θρησκευτικών Επιστημών εξέλεξε αυτόν μέλος της και το Πανεπιστήμιο του Εδμβούργου επίτιμο διδάκτορα της Θεολογίας, αφού ενωρίτερα είχε ανακηρυχθεί διδάκτορας της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Μάντσεστερ που φοίτησε.

Στις έκτακτες δραστηριότητές του εντάσσονται και οι εξαιρετες διαλέξεις του στα διάφορα Πανεπιστήμια, στα διεθνή συνέδρια και στις διεκκλησιαστικές κινήσεις που έχουν δημοσιευθεί στους δώδεκα τόμους των Θεολογικών και Ιστορικών Μελετών του ή στα δύο άλλα περιοδικά που ίδρυσε στην Αγγλία με τίτλους **Εκκλησία και Θεολογία**, θεολογική και εκκλησιαστική επετηρίδα και **Texts and Studies** περιοδικό αφιερωμένο στον Απόδημο Ελληνισμό και τα οποία προς γενική κατάπληξη συνεχίζει να εκδίδει μέχρι σήμερα.

Μεταξύ των πολλών άλλων μεγάλων έργων του είναι και η συγγραφή με τίτλο **Orthodoxy, Rouian Catholicism and Anglican-**

nism που εκδόθηκε από τον περίφημο οίκο Oxford University Press και σε δεύτερη έκδοση στις ΗΠΑ. Έχουν προκαλέσει έκπληξη τα συγγράμματα του Αρχιεπισκόπου Μεθόδιου, γι' αυτό ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Λουβέν Andre de Halleux γράφει ότι «ο Αρχιεπίσκοπος Μεθόδιος είναι ο σπουδαιότερος σύγχρονος Έλληνας ιεράρχης συγγραφέας στην Ευρώπη». Αλλ' αυτή είναι μια από τις αναρίθμητες αναφορές στο συγγραφικό έργο του Μεθόδιου.

Ιστορική παραμένει η εναρκτήριος ομιλία του το 1981 στη γενική Συνέλευση της Εκκλησίας της Σκωτίας, παρουσία του αντιπροσώπου της Βασίλισσας και της πρωθυπουργού κ. Θάτσερ, όπως ιστορικές θα παραμείνουν οι παρεμβάσεις του στην Εκκλησία της Αγγλίας σε θέματα βασικά της χριστιανικής πίστωσης. Γι' αυτό ο Αρχιεπίσκοπος της Καντουαρίας Dr Runci σε μια ομιλία του παρουσία 2.000 προσώπων είπε: «Είμαι ευγνώμων προς τον Αρχιεπίσκοπο Μεθόδιο και επιθυμώ να τονίσω πως για μας τους Χριστιανούς της Μεγάλης Βρετανίας, ούτος είναι ένα παράδειγμα ποιμαντορικής δραστηριότητας, γιατί ζει ακατάπαυστα ως παράδειγμα, ως μια ισχυρή ηγεσία στο έργο και στη συγγραφή και είναι κοινωνικό πρόσωπο όπως πρέπει να είναι πάντοτε ένας επίσκοπος. Κι αυτά τα έλεγε ο ηγέτης της Αγγλικανικής Εκκλησίας, ο οποίος ήξερε πόσο είχαν ενοχληθεί οι Αγγλικανικοί από την ορμητική αύξηση των ελληνικών εκπαιδευτικών και λειτουργικών ιδρυμάτων που επετύγχανε ο Μεθόδιος με κίνδυνο της ζωής του, όπως συνέβη στην περίπτωση του Ναού του Καίμπριτζ. Από το άλλο μέρος, ο θαυμασμός του Υπατου Αρμοστή της Κύπρου στο Λονδίνο και των Ελλήνων Εφοπιστών Ιωάννης Χατζηπατέρας σε μια προσφώνηση κατέληξε: «Ο χρόνος δεν μου επιτρέπει να αναφερθώ διεξοδικά σ' ολόκληρη την ιστορία του καταπληκτικού αυτού ανθρώπου», ενώ ο σχολάρχης της θεολογικής Σχολής της Χάλκης αεί-

μνηστος Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Μάξιμος είχε χαρακτηρίσει τον Μεθόδιο το «αείκινούμενο του Αριστοτέλους».

Αλλά και η ελληνική Ορθόδοξος Θεολογική Σχολή της Βοστώνης δίνει το στίγμα της καθολικής αναγνωρίσεως των πολλών προσόντων του νυν Μητροπολίτου Πισιδίας Μεθόδιου, όταν απονέμουσα στον Μεθόδιο τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορος της Θεολογίας και προσφωνούσα αυτόν είπε μεταξύ άλλων: «Ο εξέχων εκκλησιαστικός ζήλος σας, Σεβασμιώτατε, και αι εντυπωσιακαί διακρίσεις σας επί των εκκλησιαστικών και θεολογικών πεδίων, ως και η θαρραλέα και εμπνέουσα προσωπικότης σας, μας ώθησαν να σας ζητήσωμεν, όπως μας χορηγήσετε το μοναδικόν πρόνόμιον, ίνα τιμήσωμεν το διακεκριμένον όνομά σας ενώνοντας αυτό μετά της Ιεράς Ελληνορθοδόξου Σχολής ημών του Τιμίου Σταυρού δια της απονομής του τιμητικού τίτλου του Διδάκτορος της Θεολογίας».

Έχοντας πάντα ταύτα υπ' όψιν μου και συμμετέχοντας ως ειλικρινής φίλος της Ορθόδοξου Εκκλησίας και των Ελλήνων στα συνέδρια και πνευματικά συμπόσια που συγκαλούσε τακτικά στο Λονδίνο ο Αρχιεπίσκοπος Μεθόδιος, διεκήρυξα ότι «αν ο άνθρωπος αυτός ήταν λαϊκός θα ήταν ένας από τους καλύτερους πολιτικούς της Ευρώπης».

Με εντυπωσίαζε η επιχειρηματολογία του για το ρόλο που μπορούσε να διαδραματίσει η Παύλειος Εκκλησία της Ελλάδας με βάση τη χριστιανική πίστη και την ελληνική σοφία, γι' αυτό με χαρά έμαθα ότι αυτές τις ημέρες κυκλοφορεί από τις εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας της Ελλάδας το έργο του, «Το Ελληνικό υπόβαθρο του Χριστιανισμού».

Θα μου επιτραπεί να περιορισθώ σ' αυτά τα λίγα για τον προσφιλή μου συνεργάτη Μεθόδιο και να ευχαριστήσω την Εφημερίδα "Απογευματινή" που μου έκαμε την τιμή να προσφέρω αυτές τις απόψεις για το αναγνωστικό κοινό της που μου είναι πολύ συμπαθές.

Γεράσιμος Παπαδόπουλος

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΑΡΓΥΔΟΥ

Ο κατά κόσμον Ηλίας Παπαδόπουλος και μετέπειτα επίσκοπος Γεράσιμος, γεννήθηκε το 1910 στην Κυλλήνη της Στυμφαλίας –Μπούζι το έλεγα τότε το χωριό– από γονείς γεωργούς.

Μετά το δημοτικό φοίτησε για λίγο στο Ελληνικό Σχολείο στο Καλλιάνι και μη έχοντας τα μέσα για πάρα πέρα σπουδές, έπιασε δουλειά από τα δεκατρία του χρόνια, σε ένα μπακάλικο στη Νεμέα. Από "μπακαλόγατος" ο μικρός Ηλίας έκανε "μετάταξη" σε "τσαγκαροπαίδι" κοντά σε κάποιο νεμεάτη τσαγκάρη για να μάθει και την τέχνη. Φαίνεται όμως ότι ούτε και με την τσαγκαρική τα πήγε καλά και, έφηβος πια, βρέθηκε υπάλληλος σε σιδεράδικο στην Πάτρα.

«Έκ χαρακτήρος ὄν ἐνδοστρεφής καί ἐπιρρεπής πρὸς τὰ θεία», σημειώνεται στο σχετικό με τα βιογραφικά του άρθρο που αναφέραμε στην αρχή «διέγινωσε τήν ἐκ Θεοῦ ἐν αὐτῷ κλήσιν καί κλίσιν πρὸς τόν μοναχικόν βίον, χάριν τοῦ ὁποίου ἄνευ γνώμης γονέων καί προϋσταμένων του,

ἀνεχώρησεν εἰς Μέγα Σπήλαιον, ἐνθα ἐμόνασεν ἐπὶ δύο ἔτη, 1928-1930 ὡς δόκιμος".

Φαίνεται όμως ότι δεν βρήκε ό,τι ζητούσε στο μοναστήρι αυτό και το 1930 έφυγε για το Άγιον Όρος, όπου ως «υποτακτικός» του γέροντα Χρυσόστομου Κάρτσωνα στην Καλύβη των Εισοδίων της Θεοτόκου οτη Σκήτη της Αγίας Άνης, εκάρη μοναχός και πήρε το όνομα Γεράσιμος. Στην Καλύβη αυτή «έγκαταβίωσεν ἐπὶ τετραετίαν, ἀχθείς ἐντός μικροῦ χρόνου εἰς ὕψος ἀρετῆς» σημειώνει ο βιογράφος του.

Η δίψα του για ευρύτερη μόρφωση τον έκαμε να εγκαταλείψει το Άγιον Όρος και να γυρίσει στη Νεμέα ως μοναχός της μονής της "Παναγίας του Βράχου" η οποία και ανέλαβε να τον σπουδάσει έστω και σε μεγάλη για τα μαθητικά θρανία ηλικία. Έτσι φοίτησε στην Ιερατική Σχολή Κορινθου και πριν αποφοιτήσει χειροτονήθηκε διάκος από τον τότε μητροπολίτη Κορινθίας και μετέπειτα αρχιεπίσκοπο Αθηνών Δαμασκηνό.

Στη συνέχεια σπούδασε θεολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το 1941 φοιτητής ακόμα, χειροτονήθηκε πρεσβύτερος (αρχιμανδρίτης) και του ανετέθη η διεύθυνση του Εκκλησιαστικού Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης. Ύστερα από τρία χρόνια, πτυχιούχος πλέον του Πανεπιστημίου, επανήλθε στην Κόρινθο ως Πρωτοσύγκελλος της εκεί μητροπόλεως την οποία εποίμαινε τότε ο μητροπολίτης Μιχαήλ.

Οι βαθιές πνευματικές και επιστημονικές του ανησυχίες τον έφεραν το 1947 στο Μόναχο της Γερμανίας, όπου κοντά σε σπουδαίους καθηγητές σπούδασε αρχαία ελληνική φιλοσοφία και Κ. Διαθήκη. Τότε έγραψε και το πρώτο του βιβλίο, ένα εμπειριστατωμένο και εμβριθέστατο έργο που εκδόθηκε αργότερα στην Ελλάδα με τον τίτλο "Η ελληνική Φιλοσοφία ως προπαιδεία εις τον Χριστιανισμόν". Παράλληλα με τις σπουδές στο Μόναχο ασκούσε και καθήκοντα ιερατικού προϊσταμένου στον εκεί ορθόδοξο ελληνικό ναό όπου εξυπηρετούντο εκκλησιαστικώς και οι ορθόδοξοι Ρώσσοι που κατοικούσαν στην πόλη αυτή.

Από τη Γερμανία μετακαλείται στην Αμερική από τον ήδη αρχιεπίσκοπο Βορείου και Νοτίου Αμερικής Μιχαήλ, ως καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Τ. Σταυρού στη Βοστώνη, αλλά πριν φύγει για την Αμερική η "Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος" του ανέθεσε καθήκοντα υποδιευθυντή – πνευματικού του Οικοτροφείου της στην Αθήνα, όπου προσέφερε τις υπηρεσίες του για ένα χρόνο.

Το καλοκαίρι του 1952 βρίσκει τον αρχιμανδρίτη Γεράσιμο στη Βοστώνη στην Αμερική όπου, όπως είπαμε, είχε διορισθεί καθηγητής στην εκεί Θεολογική Σχολή στην οποία δίδαξε διάφορα μαθήματα και κυρίως Καινή Διαθήκη και φιλοσοφία επί δέκα έτη και αρνήθηκε να αναλάβει τη διεύθυνση της Σχολής που κατ' επανάληψη του προσφέρθηκε.

Από τα πρώτα έτη της παραμονής του στη

Βοστώνη παρακολούθησε, διδάσκων στη σχολή του, και παράλληλα διδασκόμενος, μαθήματα στο Πανεπιστήμιο του Harvard του οποίου και ανακηρύχθηκε διδάκτωρ το 1957.

Το έργο του και η προσφορά του στην εκτός Ελλάδος ορθοδοξία, ώθησε τη Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου να τον εκλέξει επίσκοπο και να του αναθέσει τη διαποίμανση της τρίτης αρχιεπισκοπικής περιφέρειας της Βορείου Αμερικής με έδρα τη Βοστώνη. Η χειροτονία του έγινε στις 20 Μαΐου 1962 υπό τον τίτλο "επίσκοπος Αβύδου" τον οποίο και φέρει μέχρι σήμερα. Το 1967 μετατέθηκε στην επισκοπή του Πίτσμπουργκ, όπου οργάνωσε την Επισκοπική αυτή περιφέρεια της Βορ. Αμερικής και την εποίμαινε επί δέκα έτη. Το 1977 μολονότι ακόμα ακμαίος και σε ηλικία που άλλοι γίνονται αρχιερείς, παραιτήθηκε από την επισκοπή του Πίτσμπουργκ και ασχολήθηκε με άλλα καθήκοντα που όπως φαίνεται τον γέμιζαν περισσότερο. Δίδαξε δογματική και άλλα μαθήματα και κλήθηκε για διαλέξεις σε μεγάλα πνευματικά κέντρα και πόλεις της Βορείου και Νοτίου Αμερικής. Στην Οξφόρδη συνεργάστηκε με επιφανείς καθηγητές σε ειδικά σεμινάρια για την Καινή Διαθήκη, ενώ ο αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής του εμπιστεύθηκε κατά καιρούς σπουδαίες αποστολές σε διάφορα κέντρα.

Εκτός από τα άρθρα και τις μελέτες του που δημοσιεύτηκαν σε διεθνούς κύρους θεολογικά περιοδικά, έγραψε και δύο ακόμη βιβλία, που θεωρούνται κλασικά του είδους τους. Το ένα εκδόθηκε το 1980 σε δύο τόμους με τίτλο "Orthodoxy Faith and Life". Το έργο αυτό σε σύντμηση κυκλοφόρησε το 1987 και στα Ελληνικά με τίτλο "Θρησκεία, Πίστη και Ζωή". Το άλλο εκδόθηκε το 1994 και έχει τίτλο "Reflexions on our Faith", "Στοχασμοί για την πίστη μας" τίτλος με τον οποίο ετοιμάζεται ήδη και η Ελληνική έκδοσή του.

Όταν πριν από μερικά χρόνια εξεδήλωσε

Φάνης Κωστόπουλος*

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΤΥΜΦΑΛΙΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΑΡΚΑΔΕΣ ΣΤΗΝ «ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΝ»

Στο ελληνικό μισθοφορικό στράτευμα –που ο Κύρος ο νεότερος, όπως τον λέμε για να τον ξεχωρίζουμε από τον Κύρο τον Μέγα, συγκέντρωνε μυστικά το 404 π.Χ. στις Σάρδεις, για να εκστρατεύσει ενάντια στον αδερφό του Βασιλέα Αρταξέρξη– υπήρχαν και αρκετοί Έλληνες από την Στύμφαλο και τις άλλες Αρκαδικές πόλεις. Ο Ξενοφώντας, στο τόσο γνωστό ιστορικό του σύγγραμμα, δεν αναφέρει και δεν ήταν άλλωστε δυνατό να το κάνει, όλους τους Αρκάδες που έλαβαν μέρος σ' αυτή την εκστρατεία. Αλλά και γι' αυτούς

που αναφέρονται είναι τόσο λίγες οι πληροφορίες που έχουμε, ώστε είναι δύσκολο να σχηματίσει κανείς μια πλήρη εικόνα για την προσωπικότητά τους. Πριν όμως κάνουμε λόγο γι' αυτούς, είναι απαραίτητο να πούμε λίγα πράγματα για τον Κύρο, που οργάνωσε και τέθηκε επικεφαλής αυτής της εκστρατείας.

Ο Κύρος –όσο παράξενο κι αν φαίνεται αυτό σε μας τους Έλληνες– ήταν μια από τις πιο γοητευτικές προσωπικότητες της αρχαιότητας. Εκτός από τη βασιλική του καταγωγή, οι πνευματικές, ^{εσ}

* Ο κ. Φάνης Κωστόπουλος κατάγεται από τη Δροσοπηγή (πρώην Μπάσι). Είναι φιλόλογος, συγγραφέας, ποιητής, δοκιμογράφος και μεταφραστής και έχει γράψει βιβλία φιλολογικού κυρίως περιεχομένου.

^{εσ} την επιθυμία να επιστρέψει οριστικά στην Ελλάδα, ο κλήρος της Αμερικής ξεσηκώθηκε για να τον κρατήσει εκεί και όπως φαίνεται το πέτυχε. Και τούτο γιατί στη συνείδηση των Κληρικών της Αμερικής ο πρῶος και γλυκύτατος επίσκοπος Αβύδου Γεράσιμος λειτουργεί ως ο Αββάς του πνευματικού βίου της εκεί ορθόδοξης εκκλησίας.

Όσο τα τελευταία χρόνια έρχεται συχνότερα στην Ελλάδα και μόλις φθάσει στην Αθήνα, οι εδώ φίλοι του και οι δικοί του τον πολιορκούν για να τον περιποιηθούν και να τον φιλοξενήσουν. Εκείνος όμως απαντά: «Ας πάμε πρώτα στο Μπούζι και ύστερα βλέπουμε». Και φεύγει κατευθείαν για το χωριό

του όπου υπάρχει και το πατρικό του. Εκεί περνάει τους καλοκαιρινούς μήνες παρέα με όσους από τους παιδικούς του φίλους υπάρχουν και με τους συγχωριανούς του που τον λατρεύουν. Που και που κάνει και κάποιους περιπάτους στους γύρω τόπους και τα χωράφια όπου παιδάκι βοσκούσε το άλλο ποιμνίο, το λιγοστό κοπάδι της οικογένειας και βοηθούσε τον πατέρα στο σπαρτό και τη μάνα στο θέρο. Εκεί, βλέπετε, οι μνήμες είναι αλλιώς. Και όταν λειτουργήσει σε κάποιο ξωκλήσι από εκείνα που αντιστέκονται ακόμα στο χρόνο, όλη η Στυμφαλία είναι εκεί.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

ψυχικές και σωματικές αρετές που διέθετε του έδιναν τη δυνατότητα όχι μόνο να επιβάλλεται αλλά και να είναι –πράγμα δύσκολο για έναν ηγέτη– αγαπητός στους άλλους. Ο Κύρος ήταν γενναίος. Και τη γενναιότητά του δεν τη δείχνει και την αποδείχνει μόνο ο ηρωικός του θάνατος ή το περιστατικό με την αρκούδα, όταν ακόμα ήταν πολύ νέος.¹ Φαίνεται καθαρά και στα λόγια που είπε στον Κλέαρχο, τον αρχηγό των Ελλήνων μισθοφόρων, όταν ο Λακεδαιμόνιος αυτός στρατηγός του πρότεινε να μην πάρει μέρος στη μάχη και για ασφάλεια να πάρει θέση πίσω από το στράτευμα των Λακεδαιμονίων: «*Τι είναι αυτά που λες, Κλέαρχε!*» του είπε «*Εσύ προτείνεις σε μένα που επιθυμώ τη βασιλεία να είμαι ανάξιος για τη βασιλεία*».² Επίσης ήταν άνθρωπος που κρατούσε την υπόσχεσή του. Αυτός ήταν άλλωστε και ο λόγος που οι πόλεις της Ιωνίας, δοσμένες από το Βασιλέα στον Τισσαφέρνη, είχαν αποστατήσει προς τον Κύρο. Χαρισματικός ηγέτης καθώς ήταν, μπορούσε να συνδυάζει τη μεγαλοφυχία που συχνά τον χαρακτήριζε με την πολιτική σκοπιμότητα. Πράγματι, όπως ο Καίσαρας, έτσι και ο Κύρος φάνηκε πολλές φορές επεικής προς τους εχθρούς ή τους φίλους που τον πρόδωσαν.³

Αν και ήταν γιος του Βασιλέα της Περσίας και είχε μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον, όπου όλοι οι υπήκοοι του Πέρση βασιλέα ήταν δούλοι του, γνώριζε όσο και οι Έλληνες την αξία της ελευθερίας. Στην ομιλία του προς τους Έλληνες μισθοφόρους λέει μεταξύ άλλων και τούτα: «*Κοιτάξτε λοιπόν να φανείτε άνδρες άξιοι της ελευθερίας που έχετε κτήμα σας και για την οποία εγώ σας καλοτιχίζω. Γιατί σας διαβεβαιώνω ότι θα προτιμούσα την*

ελευθερία από όλα τα αγαθά που έχω κι ακόμα περισσότερα».⁴

Θα μπορούσαμε ν' αναφέρουμε πολύ περισσότερα για τον Κύρο, αλλά νομίζουμε ότι όσα είπαμε είναι αρκετά, για να καταλάβουμε πόσο δίκιο έχει ο Ξενοφώντας όταν λέει: «*Κανένας από τους Έλληνες ή τους Βαρβάρους δεν αγαπήθηκε από τόσους ανθρώπους όσους ο Κύρος*».⁵ Αυτός είναι κι ο λόγος που αρκετοί από τους Μυρσίους πήγαν στις Σάρδεις όχι για το χρήμα ή από αγάπη για την περιπέτεια, αλλά για να γνωρίσουν τον Κύρο. Και ένας απ' αυτούς ήταν βέβαια και ο Ξενοφώντας. Ο Βοιωτός Πρόξενος, που ήταν ένας από τους στρατηγούς των Μυρσίων και φίλος του Κύρου, καλεί το φίλο του Ξενοφώντα να έρθει στις Σάρδεις και για να τον πείσει να έρθει του λέει: «*αν (ο Ξενοφώντας) ήθελε να πάει, θα τον έκανε φίλο του Κύρου*». Και του είπε για τον Κύρο ότι «*τον θεωρεί ανώτερο και από την πατρίδα (κρείττω εαυτώ νομίζειν της πατρίδος)*».⁶ Ύστερα από όσα είπαμε, καταλαβαίνει τώρα κανείς πόσο μεγάλη ήταν η φήμη του Κύρου ανάμεσα στους Έλληνες και τους Βαρβάρους.

Από τους Αρχάδες που έλαβαν μέρος στην εκστρατεία του Κύρου η πιο σημαντική προσωπικότητα φαίνεται ότι ήταν ο Σοφάνετος από τη Στύμφολο της Αρκαδίας. Το γεγονός ότι ήταν ένας από τους στρατηγούς των Μυρσίων –μάλιστα ο μεγαλύτερος στην ηλικία– δείχνει ότι ήταν άνθρωπος με αναγνωρισμένες ηγετικές και στρατιωτικές ικανότητες. Δεν ήταν μόνο στρατηγός· ήταν και φίλος του Κύρου, μας διαβεβαιώνει ο Ξενοφώντας.⁷ Και αυτό δεν είναι λίγο, όταν κανείς ξέρει τι ήταν ο Κύρος την εποχή εκείνη. Ασφαλώς θα ήταν πολλοί

1. Θάνατος Κύρου: «*Κύρου Ανάβασις*», εκδ. Πάπυρος, Α', η', 26-27· επισ. με αρκούδα ο.π. Α' θ', 6.

2. Πλούταρχος, «*Βίοι παράλληλοι*», «*Αρταξέρξης*» Η.

3. *Περίπτωση Ορόντα*, «*Κύρου Ανάβασις*», Α', στ', 6-7· *Μυριάνδρος, Ξενίας και Πασίων αποδρομή*, δ.π. Α, 7-8.

4. δ.π. Α', ζ', 3.

5. δ.π. Α', θ', 28.

6. δ.π. Γ', α', 4.

7. «*Σοφάνετος δε τον στυμφάλιον και Σωκράτην τον Αχαιόν, ξένους όντας και τούτους...*» δ.π. Α', α', 11.

οι Έλληνες που θα ζήλευαν το Σοφαίνετο γι' αυτή τη φιλία του. Επιπλέον, η φιλία αυτή μας δίνει το δικαίωμα να υποθέσουμε ότι ο Σοφαίνετος είχε φιλοξενηθεί στα ανάκτορα των Σάρδεων και σίγουρα είχε γνωρίσει τον περσικό τρόπο ζωής.

Ο Κύρος, καθώς μας βεβαιώνει αρκετές φορές ο Ξενοφώντας, ήταν γενναϊόδωρος προς τους φίλους του και όντας τέτοιος σίγουρα θα είχε προσφέρει κάποια δώρα και στο Σοφαίνετο για τη φιλία τους. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς με πόση υπερηφάνεια θα έδειχνε αυτά τα δώρα ο Σοφαίνετος στους φίλους του και τους συμπατριώτες του, και τι εντύπωση θα μπορούσε να κάνει μια φράση όπως αυτή: «Αυτό τον ακινάχη μου τον έδωσε ο Κύρος, όταν με φιλοξένησε στις Σάρδεις». Επίσης πρέπει να υποθέσουμε ότι αρκετοί από τους θαυμαστές του Κύρου θα είχαν επιδιώξει τη φιλία του Σοφαίνετου, για να συλλέξουν από πρώτο χέρι πληροφορίες για το ίνδαλμά τους. Με άλλα λόγια ο Σοφαίνετος –τόσο για τη φιλία του με τον

Κύρο όσο και για την πείρα της περσικής ζωής που είχε– θα ήταν πάντα το κέντρο του ενδιαφέροντος των Ελλήνων που τον συναναστρέφονταν.

Το Σοφαίνετο δεν πρέπει να τον φανταζόμαστε μονάχα ως έμπειρο στρατιωτικό. Σίγουρα ήταν και άνθρωπος με κάποια πνευματικά ενδιαφέροντα. Και το λέμε αυτό γιατί από τους Μυρσίους, που είχαν την τύχη να γυρίσουν πίσω από τη μεγάλη αυτή στρατιωτική περιπέτεια, μόνο ο Σοφαίνετος είχε τη διάθεση αλλά και τα πνευματικά προσόντα που απαιτεί μια τέτοια προσπάθεια, για να γράψει μια «Ανάβαση», όπως ο Ξενοφώντας. Δυστυχώς, η «Ανάβαση» αυτή –που θα μας επέτρεπε να τη συγκρίνουμε με κείνη του Ξενοφόντα και θα μας έδινε αρκετά στοιχεία για την προσωπικότητα του Σοφαίνετου– δε σώθηκε. Επίσης είναι αρκετοί οι μελετητές που υποστηρίζουν ότι οι δύο τελευταίες παράγραφοι, με τις οποίες τελειώνει η «Ανάβαση» του Ξενοφόντα, είναι ίσως δανεισμένες από την «Ανάβαση» του Σοφαίνετου.⁸ Και αν

8. - «Κύρου Ανάβαση», μετφ. σχολ. εισαγ. Αχιλλ. Τζαριζάνου, εκδ. Πάπυρος, σελ. 552.

τα πράγματα έχουν έτσι, τότε η «Ανάβασις» του Σοφαίνετου γράφτηκε και δημοσιεύθηκε νωρίτερα από εκείνη του Ξενοφώντα. Επομένως, ο Ξενοφώντας όχι μόνο συμβουλευτήκε την «Ανάβασιν» του Σοφαίνετου, αλλά και παρέθεσε ολόκληρα χωρία απ' αυτή στη δική του.

Από την ίδια πόλη, τη Στύμφαλο, ήταν και ο Αγασίας, που ήταν ένας από τους Λοχαγούς των Μυρίων. Ο Ξενοφώντας τον αναφέρει πολλές φορές και φαίνεται πως συνδέονταν με φιλία. Υπάρχουν αρκετά σημεία στην «Κύρου Ανάβασιν» που δείχνουν τη γενναία ψυχή που διέθετε ο Αγασίας, αλλά και τη σύνεση και την ευθύτητα του χαρακτήρα του. Το επεισόδιο με τα κλεμμένα πρόβατα, το Δέξιππο και τον αρμοστή του Βυζαντίου Κλέανδρο δείχνει καθαρά όλες μαζί τις αρετές αυτές που αναφέρουμε.

Μερικοί στρατιώτες είχαν αρπάξει κάμποσα πρόβατα και επειδή φοβήθηκαν πως στο στρατόπεδο θα τους κατασχεθούν τα πρόβατα, τα έδωσαν στο Δέξιππο, που είχε εγκαταλείψει το στρατόπεδο των Μυρίων κλέβοντας μια πεντηκόντορο των Τραπεζούντινων, για να τα φυλάξει, αφού πάρει κι αυτός απ' αυτά μερικά δικά του. Αυτός όμως δημιούργησε επεισόδιο με τους άλλους στρατιώτες που ισχυρίζονταν ότι τα πρόβατα ανήκαν σ' όλο το στρατεύμα.

Ο τόπος που συμβαίνουν όλα αυτά είναι η παραθαλάσσια πόλη της Βιθυνίας Κάλπη. Και το λέμε αυτό γιατί ακριβώς εκείνη τη στιγμή είχε φτάσει με δυο τριήρεις ο Λακεδαιμόνιος αρμοστής του Βυζαντίου Κλέανδρος. Σ' αυτόν καταφεύγει ο λιποτάκτης Δέξιππος και του λέει ότι οι στρατιώτες θέλουν να του πάρουν τα πρόβατα. Ο Κλέανδρος τον πιστεύει και του λέει να του φέρει αυτόν που θα τολμήσει να πειράξει τα πρόβατα. Τότε ο Δέξιππος πήρε ένα στρατιώτη και τον οδηγούσε στον Κλέανδρο. Στο δρόμο όμως τους συνάντησε ο Αγασίας, ο οποίος αναγνώρισε το στρατιώτη, γιατί ανήκε στο λόχο του και του τον πήρε. Τότε οι

άλλοι στρατιώτες άρχισαν να πετροβολούν τον Δέξιππο, τον Κλέανδρο και τους ναύτες του, που έφυγαν τρομαγμένοι προς τη θάλασσα. Το επεισόδιο αυτό έκανε τον Κλέανδρο να θυμώσει και έλεγε στους Μυρίους ότι θα δώσει μήνυμα σ' όλες τις ελληνικές πόλεις να τους θεωρούν εχθρούς. Οι Μύριοι τον παρακάλεσαν να μην κάνει όσα έλεγε. Αυτός ζήτησε τότε να του παραδώσουν τους δυο ένοχους: τον Αγασία και αυτόν που άρχισε το πετροβόλημα.

Οι Μύριοι, αφού είδαν τι συνέπειες θα είχε για το στράτευμα η απειλή του Κλέανδρου, αποφάσισαν να του παραδώσουν τους ένοχους. Πρώτοι μίλησαν στον Κλέανδρο οι στρατηγοί των Μυρίων. Αμέσως μετά ο ίδιος ο Αγασίας. Τα λόγια του δείχνουν όχι μόνο τη γενναία ψυχή που είχε αλλά και την ειλικρίνεια και την εντιμότητα που τον χαρακτήριζαν. «Εγώ είμαι, Κλέανδρε,» του έλεγε «αυτός που απέσπασε τον στρατιώτη από τον Δέξιππο, καθώς τον οδηγούσε σε σένα και αυτός που διάταξε να κτυπήσουν τον Δέξιππο. Ο στρατιώτης αυτός, πράγματι, γνωρίζω πως είναι γενναίος, ενώ ο Δέξιππος γνωρίζω ότι είχε εκλεγεί για να κυβερνά την πεντηκόντορο την οποία ζητήσαμε από τους Τραπεζούντιους, για να συγκεντρώσουμε πλοία για τη διάσωσή μας. Αυτός όμως δραπέτευσε μ' αυτή και πρόδωσε τους στρατιώτες μαζί με τους οποίους είχε σωθεί. Έτσι και τους Τραπεζούντιους στερήσαμε μια πεντηκόντορο και φανήκαμε εξαιτίας του Δεξιπίπου πως δεν είμαστε τίμιοι άνθρωποι και όσο περνούσε απ' το χέρι του καταστραφήκαμε. Γιατί ήξερε, όπως και μεις, ότι ήταν πολύ δύσκολο προχωρώντας με τα πόδια και ποτάμια να διαβούμε και στην Ελλάδα να φτάσουμε ζωντανοί. Από έναν τέτοιο άνθρωπο τράβηξα τον στρατιώτη και τον πήρα». Τέτοιος άνθρωπος ήταν ο Αγασίας, τέτοιος που φαίνεται σ' αυτό το απόσπασμα.

Τελειώνοντας με τον Αγασία δε θα πρέπει να παραλείψουμε το περιστατικό εκείνο που αποκα-

λύπτει ακόμα ένα χάρισμα που είχε αυτός ο θαυμάσιος άνθρωπος και αποδείχτηκε αρκετά χρήσιμο στις δυσκολίες που είχαν ν' αντιμετωπίσουν οι Μύριοι.

Κάποιον Απολλωνίδα –που συμβούλευε τους Μυρσίους να μην αντισταθούν στους Πέρσες και να στηρίξουν τη σωτηρία τους στην καλή θέληση του Πέρση βασιλέα– κανείς δεν μπορούσε να καταλάβει πως ήταν Λυδός και όχι Έλληνας, γιατί μιλούσε καλά το βοιωτικό γλωσσικό ιδίωμα. Παρόλα αυτά ο Αγασίας, που είχε καλή παρατηρητικότητα, δεν ξεγελάστηκε. Γι' αυτό μόλις πήρε το λόγο μετά τον Ξενοφώντα που τον θεωρούσε Έλληνα, είπε: «*Τούτος εδώ δεν έχει σχέση ούτε με τη Βοιωτία ούτε γενικότερα με την Ελλάδα, γιατί εγώ πρόσεξα πως έχει τρύπια και τα δυο αυτιά, σαν Λυδός. Και πράγματι έτσι ήταν*».¹⁰

Αναφέρονται βέβαια και άλλοι Αρκάδες στην «Κύρου Ανάβασιν», όπως ο Αγίας, που ήταν ένας από τους πέντε στρατηγούς των Μυρσίων που σκότωσε με δόλο ο Τισσαφέρνης, ο Κλεάνορας που έγινε στρατηγός αντικαθιστώντας τον Αγία μετά τη δολοφονία του από τον Τισσαφέρνη ή ο Νίκαρχος, που ήταν ένας από τους είκοσι λοχαγούς που βρισκόταν έξω απ' τη σκηνή του Τισσαφέρνη και δέχτηκαν ξαφνικά την επίθεση των Περσών. Αυτός με ανοιγμένη την κοιλιά κατάφερε να ξεφύγει απ' τους Πέρσες, να φτάσει στο στρατόπεδο των Αζυρίων και να φέρει το θλιβερό μήνυμα της δολοφονίας ολόκληρης της ελληνικής αντιπροσωπείας που είχαν στείλει προς τον Τισσαφέρνη.¹¹

Κοντά σ' αυτούς αξίζει ν' αναφέρουμε και τον Αινεία τον Στυμφάλιο λοχαγό των Μυρσίων, που βρήκε τραγικό θάνατο στη χώρα των Ταύρων, μια χώρα που ο ηρωικός θάνατος των κατοίκων της θυμίζει στη δική μας ιστορία το χορό του Ζαλόγ-

γου. Ο Ξενοφώντας στην «Κύρου Ανάβασιν» λέει γι' αυτό το περιστατικό ότι χάρη στον ηρωισμό μερικτών στρατιωτών κατάφεραν οι Μύριοι να καταλάβουν την οχυρή θέση των Ταύρων: «*Τότε λοιπόν ήταν δυνατό να δει κανείς ένα φοβερό θέαμα. Γυναίκες, αφού γκρεμίζουν τα παιδιά τους, έπεφταν και οι ίδιες στον γκρεμό, καθώς και οι άνδρες τους. Τότε και ο λοχαγός Αινείας ο Στυμφάλιος, αφού είδε κάποιον με ωραία στολή να τρέχει να πέσει στο γκρεμό, τον πιάνει για να τον εμποδίσει. Αυτός τότε τον παρέσυρε και οι δυο γκρεμίστηκαν κάτω στους βράχους και σκοτώθηκαν*».¹²

Και δεν είναι μόνο αυτοί που αναφέρονται τα ονόματά τους σε κάποιο σημείο της «Αναβάσεως»· είναι και άλλοι. Αλλά οι πληροφορίες που μας δίνονται είναι τόσο ασήμαντες, ώστε δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα τίποτα περισσότερο από το όνομά τους.

Τελειώνοντας αυτό το σημείωμα, είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι περισσότερο από το μισό στράτευμα των Μυρσίων ήταν Αρκάδες και Αχαιοί. Και αυτό δεν είναι απλή υπόθεση. Μας το βεβαιώνει ο ίδιος ο Ξενοφώντας.¹³ Επιπλέον κάθε φορά που οι Μύριοι είχαν ν' αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις και χρειαζόταν εξυπνάδα και παράτολμο θάρρος, οι Αχαιοί και κυρίως οι Αρκάδες, ήταν εκείνοι που πρωτοστατούσαν. Έτσι έφτασαν κάποτε στο σημείο να πουν και τούτο: Είναι ντροπή να είναι αρχηγός των Πελοποννησίων Αθηναίος ή Λακεδαιμόνιος. Και τούτο γιατί: «*εκείνοι οι οποίοι είχαν πετύχει τη σωτηρία (των Μυρσίων), είναι οι Αρκάδες και οι Αχαιοί, ενώ το υπόλοιπο στράτευμα δεν άξιζε τίποτα*».¹⁴

Το αν είναι υπερβολικοί ή όχι σ' αυτό που λένε το δείχνουν αδιάψευστα οι δύσκολες περιστάσεις του μεγάλου αυτού στρατιωτικού κατορθώματος.

10. ό.π. Γ', α', 31.

11. ό.π. Αγίας, Β', ε', 31· Κλεάνορας, Β', ε' 37· Νίκαρχος, Β', ε', 33.

12. ό.π. Δζ', 13-14.

13. ό.π. Στ', β', 10.

14. ό.π. Στ', β', 10.

Η μεγάλη καταβόθρα του Φενεού

Μια απόπειρα εξερεύνησης

Το λεκανοπέδιο του Φενεού είναι ένας μεγάλος κάμπος με χωράφια μεταξύ των βουνών Ζήρεια, Ολίγυρτος, Σαΐτάς και Χελμός στην ορεινή Κορινθία. Τα νερά της λεκάνης αυτής χάνονται σε τρεις καταβόθρες και η μεγαλύτερη απ' αυτές βρίσκεται κοντά στο χωριό Μάτι Φενεού.

Η είσοδος της είναι περιφραγμένη με τσιμεντοκολόνες και κάγκελα ώστε να συγκρατούνται ξύλα και σκουπίδια που θα μπορούσαν να τη φράξουν. Τον περασμένο αιώνα οι Τούρκοι

έφραξαν την καταβόθρα για να καταστρέψουν τον κάμπο και τότε σχηματίστηκε μια μεγάλη λίμνη που διατηρήθηκε πολλές δεκαετίες. Ξαφνικά η καταβόθρα ξεβούλωσε και —όπως λένε οι ντόπιοι— η λίμνη έγινε μια τεράστια δίνη και το νερό έφυγε με φοβερό θόρυβο. Τα ίχνη* της στάθμης εκείνης της λίμνης φαίνονται μέχρι σήμερα στα γύρω βουνά — ένα ακόμη τουρκικό μνημείο καταστροφής.

Η είσοδος μοιάζει με χωνί και έχει λαξευθεί

* **Σημείωση σύνταξης:** Η λίμνη του Φενεού, όπως μαρτυρούν οι αρχαίοι γεωγράφοι, γέμιζε και άδειαζε κατά περιόδους που μπορεί να κρατούσαν και αιώνες. Πράγματι στα τέλη του 16ου ως τις αρχές του 17ου αιώνα (εποχή Τουρκοκρατίας) είχε γεμίσει τόσο πολύ ώστε κατέκλυσε ολόκληρο τον κάμπο του Φενεού και ανάγκασε στην εγκατάλειψη του παλαιού μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου. Όμως τα ίχνη που άφησε στα γύρω βουνά η στάθμη του νερού δεν είναι της εποχής της Τουρκοκρατίας. Είναι πολύ παλαιότερα αφού υπήρχαν στην εποχή που πέρασε από εκεί ο Πausανίας (176 μ.Χ.) ο οποίος και κάνει λόγο γι' αυτά στα Αρκαδικά του.

«... πλεονάσαντος δε ποτε αυτώ του ύδατος κατακλυσθήναι φάσι την αρχαίαν Φενεόν ώστε και επ' ημών σημεία ελείπετο επί των ορών εις α επαναβήνται το ύδωρ λέγουσι». (Πaus. Η. 14,1).

Και η μετάφραση: «Λένε πως κάποτε το νερό στην πεδιάδα έγινε πολύ και κατέκλυσε την αρχαία Φενεό. και στις ημέρες μου σώζονται τα σημάδια που άφησε στα βουνά ως τα οποία λένε πως υψώθηκε το νερό».

στη μια πλευρά της, άγνωστο πότε και γιατί. Η τοπική παράδοση λέει ότι ο Ηρακλής που έκανε άθλους στην περιοχή (Στιμφαλία, Νεμέα) έφτιαξε και τις καταβόθρες του Φενεού. Η πράξη αυτή μοιάζει με τον άθλο της εκτροπής του Αλφειού και Πηνειού για να καθαρίσει τους στάβλους του Αυγεία.

Πάντοτε μέσα στη μεγάλη καταβόθρα πέφτει ποτάμι μικρό ή μεγάλο ανάλογα με την εποχή. Το εσωτερικό της είναι υπόγειο ποτάμι και έχει μορφή κλιμακωτού βαράθρου όπου τα κάθετα τμήματα είναι καταρράκτες ύψους μέχρι 20 μέτρα. Γενικά είναι ευρύχωρη και έχει μόνο δύο στενά περάσματα. Σε κάποια σημεία υπάρχουν τρύπες προς τα πάνω (φουγάρα) απ' όπου κατεβαίνουν μικρότερα ρυάκια. Στα 190 μέτρα μήκος ήταν φραγμένη από δύο κορμούς δέντρων που άφηναν να περνάει το νερό αλλά όχι και ο άνθρωπος. Οι κορμοί ήταν καλυμμένοι από σταλαγμιτικό υλικό και έμοιαζαν περισσότερο με βράχους. Τραβώντας όλοι μαζί με πολύσπαστο και έ-ωπ μετακινήθηκε ο ένας και άνοιξε το πέραςμα. Όμως μετά 10 μέτρα η σπηλιά γίνεται πολύ στενό ρήγμα και είναι αδύνατο να προχωρήσει κανείς. Συνολικό μήκος 200 μέτρα και βάθος 100 μέτρα.

Η αποστολή είχε κάποιες δυσκολίες. Στους καταρράκτες το νερό πέφτει πάνω στον εξερευνητή και ειδικά το ανέβασμα με σκοινί είναι άσχημη ψυχρολουσία. Σε έναν καταρράκτη μάλιστα το σκοινί καταλήγει μέσα σε βαθειά λίμνη που χρειάζεται κολύμπι. Έτσι ο σπηλαιολόγος πρέπει να φοράει καταδυτική στολή που όμως τον κάνει δυσκίνητο και ερεθίζει το δέρμα. Η δυσκινησία χειροτερεύει επειδή από πάνω φοράει και πάνινη φόρμα για να μη σκισθεί η ακριβή καταδυτική στολή καθώς και τις σπηλαιολογικές ζώνες και εργαλεία. Οι σάκοι γεμίζουν με νερό στους καταρράκτες και γίνονται ασήκωτοι. Τότε έρχονται κάτι στιγμές που λέει κανείς να εγκαταλείψει το χόμπι για πάντα και αναπολεί τις απολαύσεις της καθιστικής ζωής. Ειδικά σε αυτή την καταβόθρα υπάρχουν και αρκετά φίδια που τα παρασέρνει το νερό από τον κάμπο αλλά οι σπη-

λαιολόγοι σαν άνθρωποι της πόλης δεν ήξεραν να ξεχωρίζουν αν είναι δηλητηριώδη ή όχι. Ακόμη το νερό περιέχει φυτοφάρμακα και λιπάσματα που θα μπορούσαν να είναι βλαβερά. Τέλος, όλες οι καταβόθρες γίνονται επικίνδυνες σε περίπτωση βροχής.

Η πρώτη μερική εξερεύνηση έγινε πριν δύο χρόνια. Η φετεινή έγινε τον Ιούλιο του 1993 από τα μέλη του ΣΠΕΛΕΟ Γιάννη Δέμη, Γιάννη Κασσιμάτη, Δημήτρη Κομπιλήρη, Νίκο Μητσόκη και Ρένα Χριστοδούλου.

Όπως είπαμε, η καταβόθρα τελειώνει στα 200 μέτρα για τις μικρές ανθρώπινες δυνατότητες. Το νερό όμως συνεχίζει την άγνωστη πορεία του και καταλήγει ή σε πηγές χαμηλότερου υψόμετρου (π.χ. πηγές Λάδωνα ή Κεφαλάρι Άργους) και μετά στη θάλασσα ή κατευθείαν στη θάλασσα (π.χ. Ανάβαλος Αργολίδας). Οι σπηλιές και όλες οι καρστικές μορφές δεν είναι παρά ένα μονοπάτι στον κύκλο του νερού καθώς αυτό κατηφορίζει για να επιστρέψει στη θάλασσα απ' όπου το είχε εξατμίσει ο ήλιος.

Όταν κανείς πίνει νερό από μια πηγή αξίζει να συνειδητοποιήσει ότι βρίσκεται στο τέρμα μιας ανεξερευνητης σπηλιάς, ίσως μεγαλύτερης και ωραιότερης από όλες τις γνωστές. Κι ακόμη αξίζει να φαντασθεί το υπόγειο σκοτεινό ταξίδι του νερού από καταβόθρες και βάραθρα, από λίμνες και καταρράκτες μέχρι να φθάσει στο φως. Τις περισσότερες φορές ο άνθρωπος δεν μπορεί να εισχωρήσει σ' αυτό το απόκοσμο βασίλειο και αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά μικρός μπροστά στη φύση. Όμως η κατωτερότητα αυτή δεν είναι ενοχλητική όπως οι κοινωνικοί εγωισμοί, αντίθετα, μεγαλώνει ο θαυμασμός του για το μεγαλείο και τη μαγεία της φύσης. Κι αυτό το αίσθημα αδυναμίας είναι ανθρώπινο και ωραίο όσο και ο θρίαμβος της ανακάλυψης και της κατάρκτησης.

Δημήτρης Κομπιλήρης

(Από το περιοδικό "Κορφές" τ. 105, σελ. 56)

Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το λιοτρόπι και η φωτιά

Από τα πανάρχαια χρόνια τον άνθρωπο απασχόλησε το φαινόμενο που η ηλιακή αστρονομία αποκαλεί "ήλιου τροπή" ή "ηλιοστάσιον" και ο λαός ονομάζει "λιοτρόπι" ή "λιοστάσι". Κατά τη λαϊκή αντίληψη, ο ήλιος σταματάει (στάσις ήλιου) για να γυρίσει πάλι πίσω (τροπή ήλιου) δύο φορές το χρόνο. Η μια γίνεται το καλοκαίρι και κρατάει από τις 22 μέχρι τις 26 Ιουνίου και τότε έχουμε το θερινό ηλιοστάσιο. Η άλλη γίνεται το χειμώνα και διαρκεί από τις 22 ίσαμε τις 26 Δεκεμβρίου και τότε έχουμε το χειμερινό ηλιοστάσιο και τις μεγαλύτερες σε διάρκεια νύχτες που από κει και πέρα αρχίζουν να μικραίνουν και να μεγαλώνουν οι ημέρες.

Παρατηρώντας λοιπόν, ο απλοϊκός άνθρωπος το φαινόμενο των "τροπιών" του ήλιου, συνέδεσε μ' αυτό θρησκευτικές δοξασίες και πράξεις με καθαρά ηλιολατρικό περιεχόμενο γιατί πίστεψε, και πιστεύει άλλωστε και σήμερα, ότι ο ήλιος τις ημέρες εκείνες των τροπιών του ασκεί παράξενη και φοβερή επίδραση στη ζωή. Γι' αυτό οι ημέρες των ηλιοστασιών θεωρήθηκαν οι πιο κατάλληλες για την τέλεση εορτών προς τιμήν του ήλιου.

Εδώ ακριβώς έχει τις ρίζες της η ηλιολατρεία και γενικότερα η πυρολατρεία, κατ' εξοχήν θρησκεία των αρχαίων ανατολικών λαών, από τις δοξασίες και τις λατρευτικές πράξεις των οποίων, στοιχεία πέρασαν στους Έλληνες και τους Ρωμαίους που καθιέρωσαν δικές τους γιορτές προς τιμήν του "Αητητήτου Ηλίου".

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι η λατρεία του Ήλιου ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στην πατρίδα μας την Κόρινθο, όπου λατρευόταν ως ο κύριος θεός επάνω στον Ακροκόρινθο και η πόλη, ύστερα από την κατάληξη που είχε η γνωστή θείκη έριδα, ονομαζόταν "Ήλιου Πόλις". Γι' αυτό εκεί καθώς και στη γειτονική της Σικυώνα υπήρχαν πολλοί βωμοί και ιερά αφιερωμένα στον Ήλιο. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι τα ιερά του Ήλιου στην αρχαία Ελλάδα ήσαν χτισμένα σε βουνοκορφές, όπως συμβαίνει και σήμερα με τα εκκλησάκια του προφήτη Ηλία που αντικατεστήσανε τα ιερά του Ήλιου.

Από τον Ήλιο λοιπόν ζητούσαν οι αρχαίοι προστασία και εύνοια για την υγεία και την ευτυχία τους και τελούσαν γιορτές προς τιμήν του. Κύρια χαρακτηριστικά των μεγάλων αυτών εορτών που γινόσανε κατά τη διάρκεια των τροπιών του ήλιου, δηλαδή των ηλιοστασιών, ήταν η χρησιμοποίηση της φωτιάς ως λατρευτικού μέσου και οι τελετές της μαντείας. Γι' αυτό και δεν είναι τυχαίο ότι τη δύναμη της φωτιάς την απέδιδαν στον κεραυνό του Δία και την τιμούσαν στα πρόσωπα του Ήφαιστου και του Προμηθέα, ως το γενεσιουργό στοιχείο του κόσμου. Και δεν είναι επίσης τυχαίο ότι ο θεός Απόλλωνας, δηλαδή ο θεός του ήλιου είναι και χρησμοδότης και προστάτης της μαντικής.

Τις φωτιές τις άναβαν με την πρόθεση να ενισχύσουν τον ήλιο στην "πορεία των τροπιών" του, αλλά και για να τον εξευμενίσουν, ώστε να τους παρέχει απλόχερα τη θερμότητα και το φως, στοιχεία απαραίτητα τόσο για τη διατήρηση της ίδιας της ζωής όσο και για την ευδοκίμη-

ση των φυτών και των ζώων. Και ακόμη γιατί επικρατούσε η αντίληψη ότι η φωτιά έχει καθαριστικές ιδιότητες και απαλλάσσει τους ανθρώπους από διάφορα δαιμόνια και μιάσματα του αέρα. Πίστευαν δηλαδή οι άνθρωποι, ότι με τις φωτιές που άναβαν κατά τις ημέρες των ηλιοστασίων, τότε που ο ήλιος παίρνει τροπή στον ουρανό (λιοτρόπι) και γυρίζει πίσω, θα μπορούσαν να τον ενισχύσουν ώστε μαζί του να αλλάξει και η πορεία των πραγμάτων που τους απασχολούσαν και να πάρουν τροπή προς το καλύτερο κι εδώ στήριζαν την ελπίδα για μια καλύτερη τύχη.

Οι εκδηλώσεις για τις χειμερινές τροπές του ετήσιου κύκλου του ήλιου, συμπίπτουν με τις γιορτές του Δωδεκαήμερου που πλαισιώνεται από μια πλούσια εθιμολογία, η οποία κατά βάση είναι απήχηση αρχαίων λατρευτικών πράξεων, που με τον καιρό πήραν χριστιανικό χαρακτήρα και προσαρμόστηκαν στη νέα πραγματικότητα. Τούτο συνέβη με την τοποθέτηση της γιορτής των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, μέσα δηλαδή στις ημέρες των χειμερινών τροπών του ήλιου. Έτσι "οι τοις άστροις λατρεύοντες" και οι λατρευτικές εκδηλώσεις που συνδέονται με τη φωτιά, "το ιερόν πυρ" δεν απευθύνονται πλέον προς τον "Αήτητον Ήλιον" αλλά προς τον "Ήλιον της Δικαιοσύνης", του οποίου η "ἔξ ὕψους ἀνατολή" έφερε στον κόσμο, "ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τό φῶς τό τῆς γνῶσεως" και όχι το φυσικό φως του ήλιου της ειδωλολατρικής ηλιολατρείας.

Όμως η φωτιά εξακολουθεί να έχει, σύμφωνα με τις αρχέγονες δοξασίες, όχι μόνο καθαριστική, αλλά και αποτρεπτική δύναμη του κακού, γι' αυτό και οι ιδιότητες αυτές που της αποδίδονται αξιοποιούνται με τα έθιμα που τελούνται κατά την κρίσιμη εποχή των θερινών και χειμερινών τροπών του ήλιου, έθιμα που παρουσιάζουν ένα ανάμικτο χαρακτήρα χριστιανικών εκδηλώσεων και παγανιστικών συνηθειών.

Κατά τη διάρκεια του χειμερινού ηλιοστασίου που παλαιότερα ήταν έντονα παρών και επλανάτο ο δεισιδαιμονικός φόβος, ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία των ημερών ήταν η Χριστουγεννιάτικη φωτιά "το ιερόν και αποτρόπαιον πυρ" που "καθαίρει και απελευνεί στίφη διαμόνων". Την ανάβουν στο τζάκι του σπιτιού το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων και κατά τη λαϊκή πίστη είναι ιερή γιατί ως "ακοίμητον πυρ" της οικογενειακής εστίας θα ξεστάνει και τη λεχώνα Παναγία με το νεογέννητο γιό της και θα καίει ολόκληρο το Δωδεκαήμερο. Το άναμά της συνοδεύεται από κάποιες τελετουργίες, ίσως όχι και τόσο λατρευτικές όσο παγανιστικές.

Το μεγάλο κούτσουρο το "Χριστόξυλο" όπως το λένε, είναι ξερό και από μέρες διαλεγμένο. Πρέπει να είναι από σερνικό δέντρο, όπως π.χ. από κέδρο, ενώ το άλλο ξύλο που θα το συντροφέψει στο παρανάλωμα, πρέπει να είναι από θηλυκό δέντρο, όπως για παράδειγμα από γκορτσιά, για να γίνει το "πάντρεμα της φωτιάς". Αφού τα τοποθετήσουν στο τζάκι, τα ραίνουν σταυρωτά με κόκκινο κρασί, έθιμο που μας θυμίζει την αρχαία τελεστική σπονδή στην ιερή εστία. Σε πολλά μέρη βάζουν και ένα τρίτο ξύλο από ουδέτερο δέντρο, π.χ. από πουρνάρι που το λένε "κουμπάρο" αφού ο κουμπάρος είναι απαραίτητος στην τελετή του γάμου. Τα κούτσουρα του πυρολατρικού και ιδιόρρυθμου αυτού εθίμου που γίνονται ιερό ολοκαύτωμα, συμβολίζουν τον νοικοκύρη και την κυρά του, που τους ενώνει αδιάσπαστα η ιερή δύναμη της φωτιάς.

Η άλλη ιδιότητα της φωτιάς των Χριστουγέννων, "το αποτρόπαιον" έγκειται στο ότι, καθώς διατηρείται ολονυχτίς αναμμένη, είναι ο άγρυπνος φύλακας και φρουρός του σπιτιού. Διώχνει μακριά τους κινδύνους και τα μιάσματα από τα οποία, κατά τη λαϊκή δοξασία, είναι

γεμάτες οι νύχτες του δωδεκάμερου και εμποδίζει τα δαιμονικά παγανά, τους καλικάντζαρους να μπουν στο σπίτι από την καμινάδα και που χάνονται μονομιάς, όταν ακούσουν τους ανθρώπους του σπιτιού να λένε το ξόρκι "ξύλα - κούτσουρα, δαυλιά αναμμένα".

Τη στάχτη της Χριστουγεννιάτικης φωτιάς τη μαζεύουν και τη σκορπάνε στα σπαρμένα χωράφια για να δώσουν καλή σοδειά. Εκεί παραχώνουν και μερικά σβησμένα δαυλιά, υπολείμματα από τα κούτσουρα γιατί διώχνουν λέει το χαλάζι, ενώ ένα δαυλί το πετάνε στα κεραμίδια του σπιτιού ή το κρεμάνε σε κάποιο δέντρο της αυλής για να διώχνει τον κεραυνό.

Έθιμα σχετικά με τη φωτιά των Χριστουγέννων, παράξενα ή γοητευτικά, υπάρχουν κατά τόπους πολλά, μέσα στα οποία το σίγουρο είναι ότι ζει η αρχαία παράδοση, όπως και σε τόσα άλλα.

Με το θερινό ηλιοστάσιο συμπύπτουν τα γεννέθλια του Αη-Γιάννη του Πρόδρομου, που η Εκκλησία όρισε στις 24 Ιουνίου (Γενέσιον Ιωάννου του Προδρόμου και Βαπτιστού) αφού σύμφωνα με τις γραφές ήταν έξι μήνες μεγαλύτερος από το Χριστό. Έτσι οι γιορτές που γινόνταν στη διάρκεια των θερινών τροπών του ήλιου με λατρευτικές φωτιές και μαντείες προς τιμήν του "Κληδονίου Διός" πέρασαν ως έθιμα, ακόμη και ως όνομα, από τον Κληδόνιο Δία στον Αγιάννη τον Κλήδονα που τον λένε και Ριζικάρη από τα μαντικά έθιμα της ημέρας και Ριγανά από τις φωτιές που ανάβονται στη γιορτή του.

Ωστόσο, τα χειμωνιάτικα μαντικά έθιμα ενισχύθηκαν περισσότερο από τα θερινά, με την τοποθέτηση της Πρωτοχρονιάς στο τέλος του χειμερινού ηλιοστασίου, οπότε αμέσως μετά τις τροπές του ήλιου, έχουμε και την έλευση του νέου έτους. Η Πρωτοχρονιά εξάλλου ως χρονική αφηρησιά, προσφέρεται για μαντικές παρατηρήσεις, γι' αυτό και σιγά σιγά καθιερώθηκε ως ημέρα της τύχης και των "οιωνών", ζητήματα που ανέκαθεν απασχόλησαν τον άνθρωπο. και μπορεί μεν να βουβάθηκαν οι Σίβυλλες, η Κασσάνδρα και η Πυθία και το "λάλον ύδωρ" να στέρεψε, όμως η δίψα για τη γνώση του πεπρωμένου δεν έσβησε ποτέ. Γι' αυτό και ο κόσμος εξακολουθεί και στη διαστημική εποχή μας να είναι γεμάτος από μάντισσες, χαρτορίχτρες, καφετζούδες, ονειροκρίτες και κάθε λογής "μετά Χριστόν προφήτες" και τσαρλατάνους που κάνουν χρυσές δουλειές και αστρολόγους μελετητές του ζωδιακού κύκλου που τώρα τελευταία τον διατάραξαν κι αυτόν με την προσθήκη του Οφιούχου.

Όμως για τα έθιμα της Πρωτοχρονιάς και του Αγιάννη του Κλήδονα που ακροθιγώς αναφέραμε, κάποτε θα μας δοθεί η ευκαιρεία να επανέλθουμε.

Δημοτικό

«Σιγά σιγά βρέχει ο Θεός και σιγανά χιονίζει.

Ρίνει το χιόνι στα βουνά και τη βροχή στους κάμπους...

Μα όπ' έχει σπίτι ροδωτό και τζάκι αναμμένο

κι έχει καρπούς στ' αμπάρια του και λάδι στο πιθάρι

και στα βαγένια του κρασί και ξύλα στην αυλή του

κι έχει γυναίκα και φιλέι και πεθερά και γνέθει

δεν τονε νοιάζει ο βοριάς κι αν βρέχει κι αν χιονίζει!»

Ντίνα Βλάχου

ΕΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ζήτω! Το σχολείο κήκε!

Ήταν αρχές του Δεκεμβρη του 1958 ή '59, δε θυμάμαι καλά. Όπως κάθε πρωί, έτσι και κείνο, όλα τα παιδιά του Φενεού που πηγαίναμε με τα πόδια απ' τα χωριά μας στο Γυμνάσιο της Γκούρας, είχαμε φάει, με το χάραμα ακόμα, καυτό-καυτό τον τραχανά μας και τώρα βρισκόμασταν κιάλας στο δρόμο. Με τις φτηνές γαλότσες μας να γλιστράνε σα χέλια πάνω στις λάσπες, περπατούσαμε βιαστικά. Πηγαίναμε συντροφιάς - συντροφιάς ή ένα-ένα συνήθως αυτήν την ώρα, με τα βιβλία ανοιχτά για την πρωινή επανάληψη. Ο καιρός για την εποχή ήταν ήσυχος. Λίγες ομίχλες εδώ - εκεί, κάτι βαριά γκριζα σύννεφα ν' αφουγκράζονται δίβουλα στον ουρανό και η πρωινή υγρασία. Φαίνεται πως εκείνη τη χρονιά θα είχε αργήσει να βρέξει, γιατί την ίδια ώρα με μας βρισκόταν στο δρόμο και οι ζευγολάτες. Με τα ζα τους, τ' αλέτρι τους, τις λαμαριές, το σακί με το σπόρο...

Είχε πάρει καλά η μέρα και εμείς οι Καλυβιώτες και οι Φοναίτες που αποτελούσαμε και τη μεγαλύτερη δύναμη του σχολείου, είχαμε περάσει τον κάμπο πέρα από τις Βίλλιες κι είχαμε κάνει οι πιο πολλοί με επιτυχία το πρωινό άλμα εις μήκος στο μικρό ποτάμι. Αυτό ποτέ δεν είχε γεφύρι... Τα πρωινά είμασταν ήσυχα και βιαστικά. Ούτε φωνές και γέλια με το τίποτα. Ψηλά στη Γκούρα μάς περιμέναν οι καθηγητές μας με τα βλοσυρά πρόσωπα και τις χλωρές βίτσες της κιδωνιάς στα χέρια. Κάθε καθηγητής είχε απαραίτητως τη βίτσα του. Τις κρατούσαν όλες τις ώρες στα χέρια, ακόμη και στα διαλείμματα, όπως κρατούν οι στρατολάτες το ραβδί τους για να μην τους φάει κανα-φίδι ή κανα λυσσασμένο σκυλί... «Πού πάτε, ρε παιδιά, γυρίστε πίσω, το σχολείο κήκε!» Μας φώναξε πάνω από το ζο του ο πρώτος ζευγολάτης που συναντή-

σαμε. Πήγαινε κι αυτός από τη Γκούρα στον κάμπο να σπείρει. Πάντα μας πείραζαν όταν μας συναντούσαν στο δρόμο οι Γκουραίοι. Μας ρωτούσαν κιάλας τίνος είμαστε, σε τι τάξη πάμε, αν είμαστε καλοί μαθητές... Είμασταν ένα μπουλούκι παιδιά. Μόλις είχαμε περάσει το μικρό ποτάμι. Γελάσαμε ανόρεχτα. Κοίτα, σκεφτήκαμε, τι άνοστο αστείο βρήκε να μας πει ο άνθρωπος πρωί πρωί. Καίγονται τα σχολεία! Τα σχολεία δεν καίγονται ποτέ! Τα σχολεία δυστυχώς είναι για να βασανίζουν τα παιδιά. Αναστενάξαμε βαθιά και ξανασκύψαμε στα ανοιχτά μας βιβλία.

Συνεχίζαμε βιαστικά το δρόμο μας με τα μάτια μια στο βιβλίο, μια στο χωματόδρομο με τις πέτρες και τις ζυμωμένες λάσπες. Είχαμε αποκτήσει, τόσα χρόνια, μια καταπληκτική ικανότητα να διαβάζουμε περπατώντας και μάλιστα βιαστικά και ταυτόχρονα να πηδάμε και τα εμπόδια του δρόμου. Δεν πήγαμε όμως λίγο πιο πάνω και νάσου κι άλλος ζευγολάτης που ερχόταν απ' τη Γκούρα. Πήγαινε κι αυτός στον κάμπο να σπείρει. «Πού πάτε, ρε παιδιά, μας φώναξε κι αυτός από μακριά ακόμα, γυρίστε πίσω! Το σχολείο κήκε!». Τον κοιτάξαμε με υποψία. Τι διάβολο, συννενοημένοι ήταν αυτοί οι δυο και παίζαν πρωί πρωί με τον πόνο μας! «Κανένα άλλο αστείο πέσε, θεϊέ (όλους θείους τους λέγαμε), αυτό δεν το πιστεύουμε με τίποτα». «Ρε, δε σας λέω αστεία. Κήκε αλήθεια!» Χαζογέλαγε κιάλας! Κοντοσταθήκαμε και τον καμακιάσαμε καλά-καλά. Αυτοί οι μεγάλοι, παιδί μου, δεν έχουν το Θεό τους. «Κήκε απόψε!», συμπλήρωσε αυτός. «Πίσω μου σ' έχω σατανά, μπροστά μου στέκει!» Προσπεράσαμε. Σκύψαμε μελαγχολικοί πάλι στα βιβλία μας και ξαναπήραμε το δρόμο μεσ' στον κάμπο, κάτω απ' τον βαρύ

ίσκιο της Ζήρειας και τον συννεφιασμένο ουρανό, με τα μάτια να πηγαινοέρχονται μια στα γράμμα-τα, μια στις πέτρες και τις λακκούβες. Άντε όμως τώρα να συγκεντρωθείς. Άντε να μαζέψεις το νου σου. Ο νους του ανθρώπου είναι σαν τον άνεμο. Δε στέκει πουθενά. Αφορμές ζητάει να λακάει δώ-θε-κείθε. Αλλά και τα ποδάρια μας, σα να φρένα-ραν λιγάκι. Γιατί αν είχε καεί το σχολείο, μπορεί και να μην κάναμε μάθημα σήμερα! Βέβαια και δε θα κάναμε μάθημα! Ρώτημα θέλει; Τουλάχιστον τις πρώτες ώρες... Τώρα, αν κάηκε αλήθεια, τι κά-ψινο να ήταν άραγε... Καλό; Για να κάηκε ολό-κληρο, βέβαια, δε γίνεται ούτε λόγος. Ήταν το αρ-χοντικό του Βάση! Έτσι το λέγαν οι μεγάλοι. Με τη μεγάλη ξύλινη αυλόπορτα με την επιγραφή στον τοίχο, καθώς μπαίναμε αριστερά, που την ήξεραν όλοι οι Φενεάτες απ' έξω κι ανακατωτά και την έλεγαν με δικηγορικό στόμφο «Σήμερον εμού, αύ-ριον ετέρου και ουδέποτε τινός», το ισόγειο γεμά-το τώρα με τα ξύλα για τις σόμπες, και με τους δυο ορόφους με τις τάξεις μας και το γραφείο των κα-θηγητών. Απ' έξω, στο πίσω μέρος, κατά το βουνό με τα έλατα, είχε το μεγάλο προαύλιο. Εκεί έκαναν το διάλειμμά τους τα αγόρια (μεσολαβούσε το κτί-ριο και δεν φαίνονταν τᾶ κορίτσια) και μπροστά, χαμηλά, μετά την εμπατή με το ξεφτισμένο καλντι-ρίμι ήταν κλιμακωτά τα τρία πεζούλια που μαζεύ-ονταν οι μαθήτριες.

Είχαμε φτάσει τώρα κοντά στο μεγάλο ποτάμι μ' αυτές τις σκέψεις να τριβελλίζουν τα κεφάλια μας και τότε νάσσι' άλλος ζευγολάτης. Αυτός έσερνε πίσω του ένα ολόκληρο καρβάνι. Το ζευγάρι τα ζα του, τις γίδες του, κάτι αρνοκάτσικα, τη γυναί-κα, το σκυλί. Πήγαινε κι αυτός στον κάμπο να σπείρει. «Πού πάτε, ρε παιδιά! μας φώναξε πάνω από το ζο του. Γυρίστε πίσω, Το σχολείο κάηκε! Δε σας το είπα κανείς;» Κλείσαμε αμέσως τα βι-βλία. Τα δέσαμε πάλι όλα μαζί με το σπάγγο να μη μας φεύγουν δώθε - κείθε, τα πήραμε παραμάσχα-λα και χωρίς καμιά μεταξύ μας συνεννόηση, το βάλουμε στα πόδια. Το σχολείο σίγουρα είχε καεί. Τώρα δε θέλαμε τίποτ' άλλο παρά να το δούμε με τα ίδια μας τα μάτια. Τρέχαμε τον ανήφορο για τη

Γκούρα. Την είχαν χτίσει κι αυτοί οι ευλογημένοι ψηλά στο βουνό, σαν τους Σουλιώτες. Δρασκελού-σαμε τα κατόβραχα. Περάσαμε του Γκράμηση, τη Σιβηρία όπως το λέγαμε καθώς τους χειμώνες μας ξύριζε τα πρόσωπα ο βοριάς που κατέβαινε απ' τον Ταρσό. Τα πρόσωπά μας τώρα αναψοκοκίνι-σαν, οι ανάσες μας έβγαίναν λαχανιαστές σαν του σκύλου, μπήκαμε στο χωριό με τις βρύσες, τα πα-λιά σπίτια και τα περιβόλια, το διασχίσαμε κάθε-τα. Στην πάνω μεριά ήταν το σχολείο. Κοντά στα έλατα. Με το πλατύ μέτωπο κατά μας. Σηκώσαμε τα μάτια ανυπόμονα, από μακριά ακόμα. Το είδα-με. Είχε καεί ολόκληρο! Έστεκαν όρθιοι μόνον οι τέσσερις τοίχοι, ξεροψημένοι και μπαρουτουτο-καπνισμένοι και τα παράθυρα που χάσκαν. Έβλε-πες πίσω τους το βουνό. Λίγο ακόμα και φτάσα-με. Γύρω γύρω το είχαν περιφράξει με δυο σειρές αγκαθωτό συρματόπλεγμα και το παράστεκαν, αντιπατώντας τεμπέλικα, κανα δυο χωροφύλακες. Εκεί, πιο μέσα από την επιβλητική αυλόπορτα, αυτή δεν είχε καεί, στεκόταν και ο φυσικός μας. Ο αγαπημένος καθηγητής όλων των παιδιών. Πρω-τοδιόριστος ήταν εδώ. Σήμερα ήταν πολύ σοβα-ρός. Αγέλαστος. «Φύγετε, παιδιά, μας είπε, προ-φανώς θα πάτε πάλι στα σπίτια σας και θα σας ει-δοποιήσουμε πότε θα ρθειτε». Έτσι φαίνεται είχε διώξει και τ' άλλα παιδιά που είχαν πάει πριν από μας και με τον ίδιο τρόπο θα έδωχνε κι αυτά που θα 'ρχονταν απ' τ' άλλα χωριά. Άντε τώρα να φύ-γεις. Τα πόδια μας δεν άρθρωσαν βήμα. Πήραμε κι ένα ύφος περιωλυπο. Μέχρι θανάτου. Μερικοί πιο θεατρίνοι, αναστέναξαν κιόλας. Στέκαμε σκόρπια κοντά στο αγκαθωτό συρματόπλεγμα και το κοι-τάζαμε. Δεν πιστεύαμε στα μάτια μας. Το ισόγειο, τώρα που είχαν καεί τα πατώματα και οι φεγγίτες, φαινόταν ολόκληρο. Τα κούτσουρα (διακόσια φορτώματα και βάλε, εμείς οι ίδιοι τα είχαμε κουβαλήσει απ' τα χωριά μας για τις σόμπες) καί-γανε ακόμα, ολόκληρα και πυροκόκκινα, σα να ήταν καμίνι, λαχταριστά μέσα στην υγρασία του Δεκέμβρη. Βοηθούσε σ' αυτό και το ελαφρύ βορια-δάκι που κατέβαινε απ' το βουνό. Ολόκληρο το κτίριο ήταν ερείπιο. Είχε καεί και το μικρό ξύλινο

μπαλκονάκι της πρόσψης πάνω από την είσοδο, εκεί που είχε βγει ο γερο-Σταθάκος και μας είχε μιλήσει για το ΝΑΤΟ... Και το φοβερό γραφείο των καθηγητών είχε καεί! Και οι αίθουσες όλες λοιπόν είχαν καεί! Εκεί που είχαμε περάσει τόσες λαχτάρες, χρόνια. Αγωνίες. Προσβολές. Που είχαμε φάει ξύλο μετά μουσικής. Ήταν της μόδας τότε. Και η στενόμακρη αίθουσα, σα γκαμήλα, της πρώτης τάξης αριστερά στον πρώτο όροφο, που χώραγε και τα ογδόντα παιδιά και που ο μαθηματικός, καμιά πενήνταριά χρονών, ντόπιος στην καταγωγή, είχε ρίξει τόσο ξύλο με τη βίτσα στ' αυτιά του Γιώργου, που έτρεχαν στάλες αίμα πάνω στο πουκάμισό του. Πρώτα τον είχε δείρει ανελέητα στο πρόσωπο με τα παλιόχερά του... (Από κείνη την ημέρα δεν ξανάρθε ο Γιώργος στο σχολείο). Είχα προσευχηθεί τότε μέσα μου με όση δύναμη είχα (μαθητριούλα της πρώτης τάξης), να άνοιγε το πάτωμα και να με κατάπινε... Και να τώρα που δεν υπήρχε όχι μόνον η μεγάλη αίθουσα της πρώτης τάξης με το παλιό φυρασμένο πάτωμα, δεν υπήρχε ούτε το σχολείο ολόκληρο!

Είχαμε έναν θεολόγο που μας μάθαινε το «Αιωνία η μνήμη» όλο το χρόνο για να το λέμε υποβλητικά και σωστά μπροστά στο Ηρώων των Πεσότων στις μεγάλες μας εθνικές γιορτές. Το είχαμε μάθει τόσο καλά, ακόμα και οι πιο φάλτσοι και οι πιο ανεπίδεκτοι μαθήσεως. Τώρα στέκαμε μπροστά από το συρματοπλέγμα και κοιτάζαμε το ερείπιο. Το κοιτάζαμε αγόσταγα. Λαίμαργα. Όπως μόνο τα παιδιά ξέρουν. Μέσα μας είμασταν πολύ ευχαριστημένα. Ήταν τούτο μπροστά μας ένα καταπλη-

κτικό γεγονός. Δε θα κάναμε μάθημα όχι μόνο σήμερα αλλά ποιός ξέρει και για πόσες ημέρες ακόμα. Ίσως και ποτέ. Αφού δεν είχαμε σχολείο; Αυτό ούτε που μας απασχολούσε. Ας τα βόλευαν αυτοί που ήθελαν να μάθουμε γράμματα. «Προφανώς πρέπει τώρα να πηγαίνετε», είπε ο καθηγητής μας. «Μάλιστα κύριε καθηγητά» μουρμουρήσαμε και αντιπατήσαμε επί τόπου, αλλά κανείς δε γύρισε να φύγει. Θέλαμε να το δούμε ακόμα λίγο. Να μπορέσουμε να το πιστέψουμε. Μερικοί μαθητές μάλιστα πήγαν λιγά βήματα πιο πάνω. Στην ανηφορίτσα. Για την τελευταία ματιά. Κοίταζαν. Και τότε, χωρίς ούτε οι ίδιοι να το καταλάβουν πως έγινε, σχημάτισαν βιαστικά έναν κύκλο, ένωσαν τα χέρια στους ώμους κι αργά, υποβλητικά, χωρίς κανένα φάλτσο, άρχισαν να ψέλνουν όλοι μαζί το «Αιωνία η μνήμη, αιωνία η μνήμη, αιωνία η μνήμη αυτού». Και είχε τούτο το πένθιμο άσμα, για πρώτη φορά, τόση χαρά, τόση γλύκα, που γέλασαν ακόμα και τ' αναμμένα κούτσουρα στο ισόγειο, μέσα από το συρματοπλέγμα. «Προφανώς το σχολείο κάηκε κι εσείς γελάτε!» Όρμησε για πρώτη φορά θυμωμένος ο αγαπημένος δάσκαλος.

Πήραμε πέρα, άλλοι σκαστοί στα γέλια, άλλοι, οι πιο θεατροίνοι, κράτησαν τα προσοχήματα μέχρι να βγούμε από την ξύλινη αυλόπορτα με το προφητικό επίγραμμα του μακαρίτη του Βάση που η ψυχή του τώρα θά 'κλαιγε στον ουρανό, και μόλις προφτάσαμε και στρίψαμε στη γωνιά... «Ζήτω-ωω!» Βροντοφωνάξαμε όλα μ' ένα στόμα. «Ζήτω-ωω! Το σχολείο κάηκε!» και φτερουγίσαμε τον κατήφορο.

ΤΟ ΤΡΑΚΤΕΡ

Άδειος κι έρημος ο στάβλος
μακαρίτης κι ο ψαρής
τι φελάει παππού το δάκρυ
σφούγγισέ το να χαρείς.

Πεταμένο πια τ' αλέτρι,
σκουριασμένο και το υνί
κι ο γεροξωμάχος νιώθει
την καρδιά του να πονεί.

Άσε τον ψαρή να βόσκει
στ' ανθολείβαδα του νου
κι έλα δώσε την ευχή σου
στο τρακτέρ του εγγονού.

Δημ. Μανθόπουλος

Ποι
ροι
μύ
θια

του
τό
που
μας

Η Θοδώρα και το αθάνατο νερό

Η πηγή με το "αθάνατο νερό" (ύδατα της Στιγής) βρίσκεται στο Χελμό που κατά ένα μέρος είναι βουνό του Φενεού και το παραμύθι που ακολουθεί είναι Φενεάτικο. Στην πλοκή του υπάρχει ο απόηχος των αρχαίων τοπικών μύθων για το λεγόμενο "πέτρωμα" που βρισκότανε στο ναό της θεσμίας Δήμητρας στο Φενεό και οι πελώριες πέτρες του ανοιγόκλειναν και για το Μυρτίλο που βοήθησε στον αγώνα της αρματοδρομίας τον Πέλοπα να πάρει την Ιπποδάμεια και είναι θαμμένος στο Φενεό. Στο παραμύθι διαπλέκονται επίσης στοιχεία από την Αργοναυτική Εκστρατεία (Συμπληγάδες, περισσότερι, δράκος κ.λπ.) και από άλλους μύθους παλαιούς και νεώτερους.

Μια φορά κι έναν καιρό ήτανε ένας γεροβασιλιάς σ' ένα βασίλειο πλούσιο και ούλοι οι υπηκόοι του περνάγανε ζωή χαρισάμενη. Όμως ήθε μεγάλη αναβροχιά που κράτησε πολλά χρόνια, γεννήματα δε γινόσανε πια από την ξεραϊλα, γίνανε και μεγάλοι σεισμοί, ούλες οι συφορές μεζεμμένες που λένε και το βασίλειο φτώχηνε. Τι να κάνει ο γέρο βασιλιάς, για να τα βγάλει πέρα πηγαίνει και ζητάει δάνεια από το διπλανό βασίλειο που συνόρευε με το δικό του. Ο άλλος βασιλιάς του έδωκε δάνεια του 'ταξε όμως και διορία για να του τα γυρίσει πίσω. Η διορία πέρασε και ξαναπέρασε αλλά ο γεροβασιλιάς δε δυνότανε να γυρίσει πίσω τα δάνεια. Τότε θυμώνει ο άλλος, πηγαίνει και τότε βρ-

σκει.

— Άκου δω, του λέει, γεροβασιλιά. Σου τάζω τελευταία διορία τέσσερους μήνους κι άμα δε μου γυρίσεις τα δάνεια σου κυρήχνω τον πόλεμο.

Ο γεροβασιλιάς είχε τρία κορίτσια. Δεν είχε σερνικό παιδί να πάει στον πόλεμο, εκείνος ήτανε γέρος και δεν μπόργιε πια να πάει και καθότανε με το κεφάλι στα δυο χέρια και έκλαιγε τη μοίρα του.

— Τ' έχεις ρε πατέρα πούβανες το κεφάλι κάτω και στενοχωριέσαι; τον ρωτάει η πρώτη του κόρη.

— Άσε κόρη μου, είπε ο γεροβασιλιάς. Έχουμε κι άλλα βάσανα να περάσουμε.

— Γιατί, του λείει εκείνη.

— Αφού θέλεις να μάθεις, μάθε λοιπόν ότι ο τάδεσ βασιλιάς σε τέσσερους μήνους, άμα δεν του δώσουμε πίσω τσ δάνεια π' όχουμε παρμένο, μας κυρήχνει τον πόλεμο.

— Ωχ μωρέ γέρο. Αυτό ήτανε; Κι εγώ έλεγα ότι θες να με παντρέψεις, του κάνει εκείνη. Τον άφηκε κι έφυγε.

Σε λίγο πάει η δεύτερη:

— Τ' έχεις ρε πατέρα;

— Άσε με, της λείει.

— Μα για πέσε μου και μένα, που ξέρεις μπορεί και να σε βοηθήσω.

— Το και το, της λείει ο γεροβασιλιάς.

— Άει και συ, κι εγώ 'λεγα ότι θες να με παντρέψεις, του λείει και κείνη κι έφυγε.

Κάποια άλλη μέρα πάει και η τρίτη η μικρότερη.

— Τ' έχεις πατέρα πόγινες έτσι;

— Άει φεύγα και συ από δω αλουπόγδαρμα, μούθρες σαν τις άλλες να με πικράνεις.

— Για πες μου, ρε πατέρα, του λείει η μικρή.

Με τα λίγα με τα πολλά της είπε, πως ο άλλος βασιλιάς θα του εκήρυχνε τον πόλεμο κι εκλαιγε που δεν μπόργιε να πάει στον πόλεμο και θα γίνουν σκλάβοι. Τότε η μικρή του λείει:

— Θα πάω εγώ.

— Ωχ καημένη, της λείει ο πατέρας της, που να πως ευύ κορτίσι πράμα χωρίς να ξέρεις από άρματα;

— Εγώ θα πάω, του λείει και θα ιδεις κι ασ μη με πιάνει το μάτι σου.

— Αφού θέλεις να πας, πήγαινε με την ευκή μου.

Αμέσως ο γεροβασιλιάς έμασε στρατό, εντόθηκε το κορτίσι ανδρικά και τους ετοίμασε για τον πόλεμο.

Ο άλλος βασιλιάς δεν είχε κι εκείνος σερνικό παιδί. Είχε μια μοναχοκόρη και ήθελε πριν αρχίσουν τον πόλεμο να την παντρέψει. Ήθελε να κάνει αγώνες και όποιος νίκαιε στους αγώνες θα του 'δινε τη θυγατέρα του για γυναίκα. Μαζεύτηκαν ούλα τα βασιλόπουλα από τα γειτονικά βασίλεια και πήγαν για να αγωνισθούνε. Το

αγώνισμα ήταν ποιος θα πήδαιε καβαλάρης ένα βαθύ και πλατύ χαντάκι, και στο πέρασμα να κόψει με το σπαθί μια μαρμάρινη κολώνα.

Πάει ο ένας τίποτα, πάει ο άλλος τίποτα, πάει κι άλλος τα ίδια. Ήρθε και η σειρά της βασιλοπούλας που ήτανε ντυμένη βασιλόπουλο να πάει. Είχε ένα παλιάλογο στο στάβλο, έναν ψαρή σαρανταπληγιάρη. Εκείνον θα 'παιρνε. Πάει στον ψαρή και του λείει το και το.

— Μη φοβάσαι, της λείει ο ψαρής. Θα μου βάλεις σαράντα ντορβάδες κριθάρι να 'φρω και σαράντα τάσια νερό να πιώ. Κι ύστερα εσύ να δεθείς απάνουμου και να κρατείς το σταθί στο χέρι και έννοια σου.

Έκανε όπως της είπε ο ψαρής. Κινάει και πάει στους αγώνες. Μόλις είδανε το βασιλόπουλο με τον παλιοψαρή, άρχισαν ούλοι τα γέλια και τον κορδίδευαν. Α ναι, δε σας είπα τόσην ώρα ότι τη βασιλοπούλα την έλεγαν Θεδώρα.

Πάει η καλή σου η Θεδώρα και με το σύνθημα που 'δωσε του ψαρή, εκείνος πέταξε σαν πουλί, πέρασε το χαντάκι, μια η Θεδώρα με το σπαθί, στα δυο το μάρμαρο.

Χαρά ο βασιλιάς, παίρνουν τη Θεδώρα που τη νομίζανε για βασιλόπουλο με τον ψαρή μια και δυο στο παλάτι. Χάρισαν και τα δάνεια στο γεροβασιλιά, έγινε ο γάμος και άρχισε το γλέντι.

Αφού πέρασαν μερικέσ ημέρες, η βασιλοπούλα, η νιόνυφη, έκανε παράπονα στη μάνα της για τον άντρα που της δώκανε. Η βασίλισσα το 'πε του βασιλιά και 'κείνος έπεσε του πεθαμού.

— Συμφορά που μας βρήκε, έλεγε στη βασίλισσα, το βασίλειο θα μείνει χωρίς διάδοχο!

— Να τον διώξουμε, του λείει εκείνη και να δώσουμε άλλονε της κόρης μας. Τόσα βασιλόπουλα υπάρχουνε. Διαλέμε ένα και της το δίνουμε.

Τι σοφίστηκε τότε ο βασιλιάς, για να διώξει τον ανίκανο γαμπρό. Του λείει μια μέρα.

— Ξέρεις παιδί μου γαμπρέ, η πεθερά σου είναι πολύ άρρωστη και για να γίνει καλά πρέ-

πει να πας να φέρεις το αθάνατο νερό να την ποτίσουμε και θα γειάνει.

Το αθάνατο νερό ήτανε στο απέναντι βουνό στο Χελμό σ' έναν τόπο που τον λέγανε νεραϊδόραχη. Έβγαине από μια σχιμάδα ανάμεσα από δυο μεγάλες πέτρες που ανοίγανε και κλείνανε αμέσως. Τις ανοιγοκλείνανε οι νεραΐδες. Όμως κανείς δεν πήγαινε να πάρει το αθάνατο νερό, γιατί ίσαμε που να πάει να το πάρει και να ξαναβγει δεν προλάβαινε και ιοι πέτρες κλείνανε και τον κάνανε λιώμα.

Γι' αυτό κι ο βασιλιάς έστελνε το γαμπρό του να φέρει το αθάνατο νερό με το σκοπό να τον λιώσουν οι πέτρες και να πάει να χαθεί κει σιαπέρα.

Η Θεodώρα τι να κάνει, πάει στον ψαρή και του τα λέει όλα.

— Μη φοβάσαι, της λέει ο ψαρής και μη σε μέλει τέσσερα. Μονάχα να πάρεις ένα περιστέρι και την κανάτα την ταΐγινη μαζί κι έννοια σου. Μόλις φτάσουμε κει θ' απολύκεις το περιστέρι κι άμα το περιστέρι μπει και βγει χωρίς να πάθει τίποτα, να κάνεις γιουρούσι.

Όταν έφτασαν, απόλυκε η Θεodώρα το περιστέρι και 'κείνο μπήκε μέσα και στο έβγα, με το κλεισιμο οι πέτρες, έκοψαν λίγο την ουρά του.

Τότε η Θεodώρα πάλι τα είπε με τον ψαρή και 'κείνος της είπε να 'ναι έτοιμη ν' αρπάξει το

νερό και να φύγουν. Τ' αθάνατο νερό το φύλαγε ένας μεγάλος δράκοντας.

Ο ψαρής μόλις είδε το δράκο να 'χει αλλού το νου του και να μη προσέχει εβούτηξε στο νερό, το πήρε η Θεodώρα και στα έβγα οι πέτρες που 'κλείγαν έπιασαν λίγο την ουρά του ψαρή και από τότε έμειναν ανοιχτές κι ακίνητες.

Οι νεραΐδες από τότε φύγανε από κει και δεν ματαγυρίσανε. Πήγανε σ' έναν άλλο τόπο πιο κάτω, στα νεραϊδάλωνα που τα λένε και μένουνε κει και χορεύουνε.

Τότε ο δράκος, μόλις είδε και του πήρανε το νερό τον καταράστηκε και φώναξε: «Άι καημένε, αν είσαι σερνικός να γίνεις θηλυκός και αν είσαι θηλυκός να γίνεις σερνικός». Και η κατάρια έπιασε. Και νάσου η καλή σου η Θεodώρα έγινε Θεodωρής.

Ο Θεodωρής πήρε το νερό το αθάνατο και νάσου τον καβάλα στον Ψαρή πάει στη βασιλοπούλα που χάρηκε πάρα πολύ για τη μεταβολή που συνέβηκε στον άντρα της.

Ήπιαν εκείνοι από τ' αθάνατο νερό και δεν έδωκαν της γριάς, μπας και γίνει αθάνατη και τι να την κάνουνε ύστερα.

Κι έτσι 'κείνοι αποχτήσανε παιδιά και εγγόνια και ζήσανε καλά κι εμείς καλύτερα. Όμως ούτε εγώ ήμουν κει ούτε κι εσύ να το πιστεύεις.

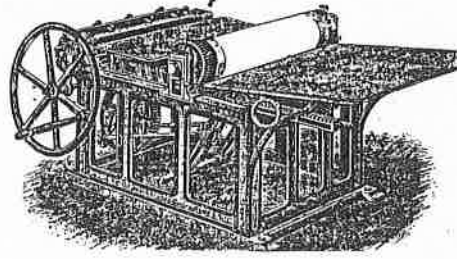

Παροιμίες του τόπου μας

- Χιόνι βροχή να ρίξει. Χειμώνα να μην κάνει.
- Τα λόγια είναι λόγια μα τα μακαρούνια είναι φαΐ.
- Πριν πάρει το μουλάρι αγόρασε καπίστρι.
- Χαμπηλά φόρω και ψηλά τραγούδα.
- Αντί να βογγάει το γαϊδούρι βογγάει το σαμάρι.
- Ο λύκος τ' αχουγιάσματα τάχει για πανηγύρι.
- Μην κάμεις μη σου κάμουνε, μην πεις να μη σου ειπούνε.
- Αλλού με ξυείς καλόγερε κι αλλού με τρώει καημένε.
- Κουτσάθη η γίδα από τ' αυτί.
- Δεν το λέει η γίδα το λέει το τσίτσι.

Από τις παλιές εφημερίδες

Μικρές ειδήσεις και σχόλια σταχυολογούμε από τις εφημερίδες του περασμένου αιώνα που κυκλοφορούσαν στο νομό Αργολιδοκορινθίας. (Επιλογή Σπ. Κ. Μιχόπουλος).

Τραμπούκοι και παιδιάς φαύλοι

Παρακαλείται η Αστυνομία να περιστείλη τους μικρούς τραμπούκους και παιδιάς φαύλους, σίτινες δι' όλης της νυκτός περιτρέχουσι τας οδούς τραγουδώντας τα αίσχιστα· οι διεφθαρμένοι ούτοι παιδιάς ου μόνον ανησυχούσι την πόλιν εν ώρα νυκτός δι' ασέμνων ασμάτων αλλά και άλλως εν ημέρα πλανώσι αθώα άλλα πλάσματα, παιδιάς χρησιμοθησεσάτων ηθών και φοιτώντας εις τα σχολεία. Περί το μεσονύκτιον της 17 προς την 18 ο Αστυνόμος κ. Ν. Ρίσκας επί πολλών συνέλαβε δύο. Τύτους αφού εμαστίγωσεν ως έπρεπε, έπειτα έδεδεσεν εις δύο μωρεόδενδρα και δια κουστωδίας κλητήρων επετήρησεν αυτούς προσηλωμένους εις τους κορμούς μέχρις ανατολής του ηλίου.

[Εφ. Κορινθιακός Αστήρ, φύλλο αρ. 16/23 Ιουλίου 1874]

Η τάξις απρόσβλητος

Η δημοσία τάξις εν τω νομώ διατελεί απρόσβλητος. Η συμμορία του Λίγκου προ ημερών ανεφάνη εις τον δήμον Φενεσού χωρίς να ενεργήση εγκληματικήν τινά πράξιν.

[Εφημ. Η Εθνική, φύλλο 21/6 Μαρτίου 1866]

Το κηφνηοτροφείον

Τα οικονομικά του κράτους είναι εις οικτράν αποσύνθεσιν. Η πολιτική ασωτεία και εκμετάλλευσις, λιμναινεται τους κλάδους της διοικήσεως, αυξάνει τα έξοδα του κράτους, πολλαπλασιάζει τας δημοσίας θέσεις προς ρουσφετολόγια και φορολογείται μέχρις οστέων ο γυμνός και πειναλέος γεωργός και εργάτης προς συντήρησιν του απεράντου κηφνηοτροφείου.

[Εφ. Δαναός Άργους, φύλλο αρ. 17/4 Νοεμβρίου 1883]

Μετ' οργής δικαίας

Ιερεύς τις εν Ναυπλίω, κληθείς να βαπτίσει βρέφος κινδυνεύον, ήρχισε να αναγινώσκει την νεκρώσιμον ακολουθίαν και μόλις ενόησε που ευρίσκεται, ότε μετ οργής δικαίας του ανέμνησεν οι εν τω οίκω, ότι εκλήθη ίνα τελήση βάπτισμα και ουχι κηδείαν.

[Εφημ. Δαναός Άργους, φύλλο 46/6 Σεπτεμβρίου 1884]

Αναζητεί δια κήρυκος

Κορίνθιος ευρών καθ' οδόν βαλάντιον περιέχον ποσότητα χρημάτων αναζητεί δια κήρυκος τον απολέσαντα τούτο ιδιοκτήτην. Η θεάρεστος αύτη πράξις αληθούς χριστιανού είναι ανωτέρα παντός επαίνου.

[Εφημ. Κορινθιακός Αστήρ, φύλλο αρ. 3/12 Απριλίου 1874]

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

& άλλα...

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Οι ανασκαφές

Οι ανασκαφές που διενεργεί εδώ και αρκετά χρόνια στη Στυμφαλία το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο συνεχίστηκαν και το περασμένο καλοκαίρι, υπό την εποπτεία του καθηγητή Hector Williams και την επίβλεψη της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Μια εκτεταμένη δοκιμαστική τομή, όπως φαίνεται και στη φωτογραφία, έγινε στη θέση Πλάκα. Μεταξύ των ευρημάτων πολλά από τα οποία μεταφέρθηκαν στο μουσείο Φενεού για

ασφάλεια, είναι και μια μεγάλη στήλη προφανώς επιτύμβια, με ανάγλυφες παραστάσεις. Οι ανασκαφές θα συνεχιστούν σε μεγαλύτερη έκταση και με περισσότερο προσωπικό το επόμενο καλοκαίρι.

Το μουσείο

Πρόταση προς την κοινότητα Στυμφαλίας έκαμε το Καναδικό Ινστιτούτο Αρχαιολογίας να χτίσει μουσείο σε οικόπεδο που θα παραχωρήσει η κοινότητα ώστε να μαζευτούν και να στεγαστούν σε δικό τους χώρο τα ευρήματα των ανασκαφών που μέχρι τώρα διασκορπίζονται σε διάφορα μουσεία.

Θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντική και ενδιαφέρουσα την πρόταση και πιστεύουμε ότι η κοινότητα θα την αποδεχτεί. Ιδιαίτερη ευαισθησία έδειξε και ο στυμφάλιος υπουργός Προεδρίας κ. Γιάννης Ποιτάκης με τον οποίο είχαμε την ευκαιρία να συζητήσουμε το θέμα και εξεδήλωσε την επιθυμία να βοηθήσει σε ό,τι χρειασθεί ώστε η πρόταση αυτή να πραγματοποιηθεί.

Όσο για το οικόπεδο, αν το μουσείο δε συνδυαστεί με την ανέγερση κοινοτικού γραφείου, βιβλιοθήκης κ.λπ. θα πρέπει να αναζητηθεί κάπου κοντά στις αρχαιότητες και στο δρόμο.

Και ο Ηρακλής

Πριν από αρκετά χρόνια, σε σύσκεψη των Στυμφαλιακών Συλλόγων στη Λαύκα, ο Στυμφάλιος γλύπτης κ. Φάνης Σακελλαρίου, ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες δημιουργούς μνημειακών έργων, είχε αναφερθεί σε ένα παλιό του όραμα και είχε δηλώσει ότι θα προσφέρει δωρεάν την εργασία του για να φιλοτεχνήσει ένα τεράστιο ανδριάντα του Ηρακλή τοξότη για να στηθεί σε κάποια θέση που θα δεσπόζει της λίμνης.

Έκτοτε το θέμα ξεχάστηκε μεν από πλευράς Συλλόγων, δεν το ξέχασε όμως ο κ. Σακελλαρίου ο οποίος έχει προχωρήσει αρκετά στις προκαταρκτικές μελέτες και στην απαιτούμενη προεργασία. Βρέθηκε μάλιστα και το κατάλληλο μοντέλο που χρειάζεται να ποζάρει για ένα τέτοιο έργο. Είναι ο Ολυμπιονίκης μας Πύρρος Δήμας, ο οποίος αποδέχτηκε την πρόταση του γλύπτη μας, οι εργασίες γι' αυτή τη φάση θα αρχίσουν σύντομα.

Ελπίζουμε ότι οι κοινότητές μας, οι σύλλογοί μας, τα σχολεία μας, οι Στυμφάλιοι οικονομικοί παράγοντες της Αθήνας, θα δραστηριοποιηθούν με κάθε τρόπο και θα το πάρουν ζήτημα φιλοτιμίας.

Ένα φυλλάδιο για τη Στυμφαλία

Ένα ιδιαίτερα καλαίσθητο δεκαεξασέλιδο φυλλάδιο για τη Στυμφαλία εκδόθηκε με τη συνεργασία του μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας – Κέντρο βιοτόπων, του Δήμου Κορίνθου και της Εταιρείας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Ενημέρωσης νομού Κορινθίας.

Με αναφορές στη μυθολογία και την Ιστορία, τη γεωλογική σύσταση του τόπου, τη χλωρίδα και την πανίδα, με ένα λόγο στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που προβάλλεται και με άφθονο φωτογραφικό υλικό, το φυλλάδιο αποτελεί και μια πρόταση για τη διαχείριση και την προστασία του μοναδικού αυτού υδροβιότοπου της ορεινής Πελοποννήσου.

Πέρα από κάποιες μικρές παραλείψεις ή αβλεπίες που θα μπορούσε να επισημάνει κανείς, εκείνο που κάνει εντύπωση είναι ότι από την αξιόπαινη κατά τα άλλα αυτή προσπάθεια, απουσιάζουν παντελώς οι αμέσως ενδιαφερόμενοι, δηλαδή οι Στυμφαλιακοί φορείς που δεν είναι και λίγοι και δίδεται έτσι η εντύπωση ότι η Στυμφαλία είναι "έρρημη χώρα" και κάποιοι αναλαμβάνουν να τη σώσουν.

Δε θέλουμε να ειπούμε ότι είναι ζήτημα δεοντολογίας, δεν μπορούμε όμως και να μη σημειώσουμε ότι η Στυμφαλία και κοινότητες ενnéα έχει, μερικές μάλιστα ακμάζουσες, και σχολεία έχει και συλλόγους έχει και τόσους άλλους φορείς έχει που θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε μια πρωσιάθεια που όπως είπαμε κατά κύριο λόγο τους αφορά, τουλάχιστον περισσότερο από ότι το δήμο Κορίνθου.

Και μια διαμαρτυρία

Ο Οικολογικός Σύλλογος Κάτω Διμηνιού και Προστασίας του Κορινθιακού Κόλπου με έγγραφό του διαμαρτύρεται προς το Υπουργείο Περιβάλλοντος γιατί με απόφασή του προχώρησε στην ένταξη 16 βιότοπων στο κοινοτικό δίκτυο των ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος ENVIREC και άφησε απέξω τον σημαντικότερο της Πελοποννήσου, τη Στυμφαλία.

Ότι η περιοχή της Στυμφαλίας αποτελείται από ένα σύμπλεγμα πολλών οικοσυστημάτων με σπάνιο φυτικό και ζωικό πλούτο που συνδυάζει και αρχαιολογικό, ιστορικό, οικολογικό και κοινωνικό ενδιαφέρον, και επομένως πληροί όλες τις προϋποθέσεις ένταξής της στο κοινοτικό πρόγραμμα ENVIREC είναι πασιφανές και θα έπρεπε να το γνωρίζουν οι αρμόδιες Υπηρεσίες, ώστε να εντάξουν στο πρόγραμμα αυτό και τη Στυμφαλία.

Ο Αϊ Γιώργης, ο Μεγαλέξαντρος και το καταραμένο φίδι

Ένα σημαντικό ερώτημα διατυπώνει στο χρονογράφημά του στο «Βήμα της Εφημεριακής Επιμελητείας Κορινθίας» (φύλλο 14 του Φεβρουαρίου 1995) ο αιδεσιμότατος Παντελής Ρωμέσης, το ακόλουθο:

«Τι ψάχνει να βρει το Υπουργείο Πολιτισμού, αν είναι ή δεν είναι ο τάφος του Μ. Αλεξάνδρου, όταν χρόνια τώρα άφησε και ενταφιάστηκαν και το Ελληνικό Πνεύμα και ο πλούτος της Ορθοδοξίας μας, όταν ενταφιάστηκαν καταρρέοντα εκατοντάδες Κλασικά, Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία, ανεπανόληπτα σε λαμπρότητα και τέχνη ενώ προμοδοτεί, παχινά μάλιστα, περιοδεύοντες θιάσους ή αντοαποκαλούμενες μουσικές κομπανίες; Όταν δεν προβάλλει στους Έλληνες πρώτα και στην οικουμένη ύστερα με όλα τα μέσα την κληρονομιά μας;»

Το ερώτημα προσυπογράφουμε και εμείς, όμως «για να είπουμε και του στραβού το δίκιο» ας μας επιτραπεί να θυμίσουμε την περίπτωση του μοναδικού Μεταβυζαντινού μνημείου, ανυπολόγιστης ιστορικής αξίας και «ανεπανόληπτου σε λαμπρότητα» που υπάρχει ακόμη όρθιο στην Κορινθία, τη Μονή Αγίου Γεωργίου Φενεού.

Όπως γνωρίζει πολύ καλά ο αιδεσιμότατος αρθρογράφος, ο σύλλογος "Φίλοι Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού" ύστερα από πολύμοχθη προσπάθεια κατόρθωσε να εξασφαλίσει πίστωση εννέα εκατομμυρίων δραχμών από το Υπουργείο Πολιτισμού για μελέτη και επείγουσες επεμβάσεις στο ετοιμόρροπο από την εγκατάλειψη και τη φθορά του χρόνου μνημείο. Επειδή όμως το Υπουργείο χορηγούσε την πίστωση μέσω του συλλόγου και για συγκεκριμένες εργασίες και δεν επιχορηγούσε απ' ευθείας τη Μονή, η τότε τριμελής εξ ιερών Διοικούσα Επιτροπή αρνήθηκε να συναινέσει και να αποδεχθεί την προσφορά. Σε έκκληση μάλιστα τόσο της προέδρου του συλλόγου, όσο και της αρμόδιας αρχιτέκτονος της υπηρεσίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κορινθίας, ότι αν δεν συγκατατεθεί η Μονή τα χρήματα θα διατεθούν σε άλλο μνημείο και θα χαθούν για τον Άι-Γιώργη, ο πρόεδρος της επιτροπής εφημέριος Γκούρας απάντησε: "Να χαθούν!" Και βέβαια χάθηκαν.

Αυτά για να μη λέμε μεγάλα λόγια για το Μεγαλέξανδρο και τα "καταρρέοντα" μνημεία, αφού κάπου στα ερείπιά τους φωλιάζει και το καταραμένο φίδι.

Συμπόσιο στο Μοναστήρι

Θέματα γλώσσας και λογοτεχνίας θα αναπτυχθούν στη διάρκεια διήμερου συμποσίου που θα γίνει στο μοναστήρι Αγίου Γεωργίου Φενεού στις 20 και 21 Μαΐου.

Την οργάνωση της εκδήλωσης έχει αναλάβει ο σύλλογος "Φίλοι Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού" σε συνεργασία με τον Οργανισμό για τη διεθνοποίηση της Ελληνικής γλώσσας.

Το ημερολόγιο και το "καπέλο"

Το ημερολόγιό τους για το 1995 είχαν την ευγένεια να μας στείλουν οι καθηγητές και τα παιδιά του Γυμνασίου – Λυκείου Γκούρας. Στο εξώφυλλο η θαυμάσια άποψη των σχολείων τους και οι ευχές για τον καινούριο χρόνο και μέσα δώδεκα υπέροχες φωτογραφίες χωριών και γραφικών τοπίων της περιοχής μας. Από τα προβλήματα του καιρού μας εμπνευσμένα και τα μηνύματα που πολύ διακριτικά στέλνουν τα παιδιά προς όλους μας μέσα από τις σελίδες του ημερολογίου τους.

Τα ίδια παιδιά μας είχαν στείλει από το καλοκαίρι και ένα άλλο έντυπο "Ένα καπέλο γεμάτο εφηβεία" το έλεγαν, για το οποίο δεν μας δόθηκε μέχρι τώρα η ευκαιρία να γράψουμε δυο λόγια. Είναι ένα ωραίο τεύχος γεμάτο από νεανικές ανησυχίες και εφηβικές σκέψεις για τα καθημερινά και τα ανθρώπινα.

Όταν οι μεγάλοι δίνουν ευκαιρίες στους μικρούς για να εκφραστούν είναι σπάνιο το φαινόμενο να μην ανταποκριθούν, αρκεί να καταλάβουμε οι μεγάλοι, ότι τα παιδιά δεν τρώνε τις ώρες τους στις καφε-

τέριες ή δεν παίζουν μόνο ηλεκτρονικά και δε βλέπουν μόνο τηλεόραση. Ας τους αφιερώσουμε μια αλ-
λιώτικη ματιά και θα μας αποδείξουν ότι αξίζει τον κόπο.

Η τοπική αυτοδιοίκηση

Παλιά και νέα πρόσωπα όλα όμως με νέες αρμοδιότητες και νέες ευθύνες στην τοπική αυτοδιοίκηση. Από
την αρχή του χρόνου και ο νέος θεσμός που καλώς μας ήρθε και καλή δύναμη στον πρώτο αιρετό Νομάρχη
που άλλωστε είναι και Κορίνθιος και γνωρίζει καλύτερα από τους ξένους τα Κορινθιακά για τα οποία ο λό-
γος του, τουλάχιστο σε τοπικό επίπεδο, πιστεύουμε ότι θα είναι και ουσιαστικός και άμεσος.

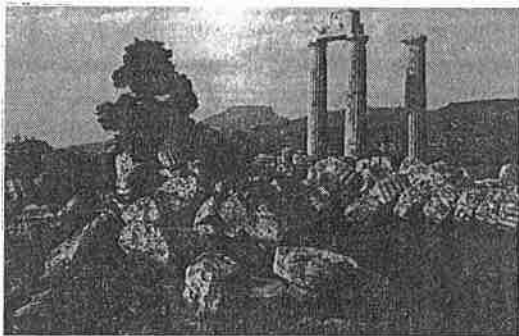
Αναβιώνουν τα "Νέμεα"

Στα τέλη του περασμένου αιώνα η εφημερίδα
"Άργος" (φύλ. 12 της 25 Οκτωβρίου 1887) πλη-
ροφορούσε τους αναγνώστες της ότι ο Κορινθια-
κός Σύλλογος "Ποσειδών" σκοπεύει στην "ανανέ-
ωση των εορτών Ισθμίων και Νεμέων αίτινες θα
τελούνται κατά διετίαν". Και κατέληγε ο σχολια-
στής: "Να το ιδώμεν και να μη το πιστεύσωμεν".

Και όμως ύστερα από εκατόν δέκα χρόνια
από τότε ήρθε ο καιρός όχι μόνο να το πιστέψουμε
αλλά και να το ιδούμε. Και θα το ιδούμε την 1η
Ιουνίου 1996 ημέρα που το ρολόι του χρόνου θα
γυρίσει δύομισυ χιλιάδες χρόνια πίσω στο έτος
573 π.Χ. που τα Νέμεα άρχισαν να τελούνται
ο συστηματικά.

Την ημέρα αυτή στο αρχαίο στάδιο της Νεμέας θα διεξαχθεί ένα διεθνές αθλητικό πανηγύρι πανομοιό-
τυπο προς τα αρχαία δρώμενα. Στους αγώνες καλούνται να μετάσχουν με πνεύμα αδελφοσύνης αθλητές και
επισκέπτες από όλον τον κόσμο.

Η ιδέα είναι του συλλόγου για την αναβίωση των αρχαίων Νεμέων αγώνων που ιδρύθηκε πριν λίγους
μήνες στη Νεμέα και ήδη έχει στο ενεργητικό του σημαντικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην υλοποίηση
της ιδέας. Το περιοδικό μας, πέρα από τους συναισθηματικούς δεσμούς που έχει με τη Νεμέα θα αισθανθεί
ιδιαίτερη ικανοποίηση και χαρά αν μπορέσει με τις ασθενείς έστω δυνάμεις του να συμβάλει στο μέτρο του
δυνατού στη σπουδαία αυτή προσπάθεια.

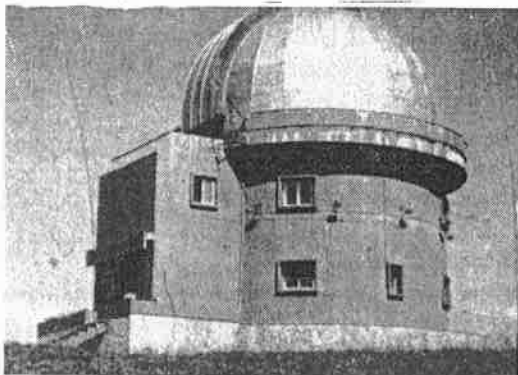

Ερείπια του ναού του Δία της Νεμέας.

Μια συνάντηση για το Αστεροσκοπείο Κρουνερίου

Η προσφορά του Αστρονομικού Σταθμού
Κρουνερίου στο κοινό της Κορινθίας ήταν το
θέμα που συζητήθηκε σε συνάντηση που έγινε
στις 15-2-1995 στο Αστεροσκοπείο Πεντέλης.

Συμμετείχαν ο διευθυντής του Αστρονομικού
Ινστιτούτου του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθη-
νών κ. Ε. Κοντιζάς, ο υπεύθυνος του Αστεροσκο-
πείου Κρουνερίου κ. Π. Ροβίθης, οι αστρονόμοι
κ.κ. Α. Δαπέργολας και Ν. Ματσόπουλος και
από της πλευράς των Κορινθίων η συγγραφέας κ.
Ντίνα Βλάχου, ο καθηγητής του Εθνικού Μετσο-
βείου Πολυτεχνείου κ. Α. Μαυραγάνης, οι πρόε-

δρος και αντιπρόεδρος της Ένωσης Κορινθίων κ.κ. Ι. Πρωτόπαπας και Σ. Αναγνωστόπουλος, ο πρόεδρος του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Κορινθίας κ. Γερ. Δηλαράς και ο δ/ντής του περιοδικού μας κ. Σπ. Μιχόπουλος.

Στη συζήτηση που ακολούθησε ύστερα από ξενάγηση και κατατοπιστική ομιλία, επισημάνθηκε ότι, εκτός από τα διεθνούς επιπέδου ερευνητικά προγράμματα που εκτελούνται στον Α.Σ. Κρυονερίου, στις προθέσεις του είναι και η εξυπηρέτηση του Κορινθιακού κοινού (σχολείων, συλλόγων, οργανωμένων ομάδων κ.λπ.) στον τομέα της εκλαΐκευσης της αστρονομίας και των διαφόρων κλάδων της. «Επιθυμούμε» είπε χαρακτηριστικά ο υπεύθυνος του Α.Σ. Κρυονερίου αστρονόμος κ. Ροβίθης «να ανοίξουμε τις πόρτες στο κοινό πιστεύοντας ότι μια τέτοια ενέργεια είναι προσφορά στο λαό της περιοχής και της Πελοποννήσου γενικότερα, την οποία του οφείλουμε. Θέλουμε, οι κάτοικοι της Κορινθίας κατά κύριο λόγο να γίνουν φίλοι του αστεροσκοπείου που αποτελεί μοναδικό απόκτημα και στολίδι του τόπου τους.

Από την πλευρά της η Ένωση Κορινθίων δεσμεύτηκε να προβεί στις ενδεδειγμένες ενέργειες και εκδηλώσεις για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού και των διαφόρων τοπικών φορέων της Κορινθίας. Το συντονισμό των προσπαθειών προς την κατεύθυνση αυτή ανέλαβε και λόγω ειδικότητας ο καθηγητής του Πολυτεχνείου και μέλος του Δ.Σ. της Ένωσης Κορινθίων κ. Α. Μαυραγάνης.

Το περιοδικό μας, συμμετέχοντας στην όλη προσπάθεια, έχει τη χαρά και την τιμή να δημοσιεύσει στο προσεχές τεύχος ειδικό άρθρο του δρα κ. Ροβίθη που αναφέρεται στην ιστορία, τις δραστηριότητες και τις προοπτικές του Κορινθιακού αστεροσκοπείου που ως γνωστό διαθέτει το δεύτερο κατά σειρά μέγεθος τηλεσκόπιο στα Βαλκάνια και που οι Κορίνθιοι έχουν το προνόμιο να βρισκείται στο έδαφός τους.

Ασχημίες

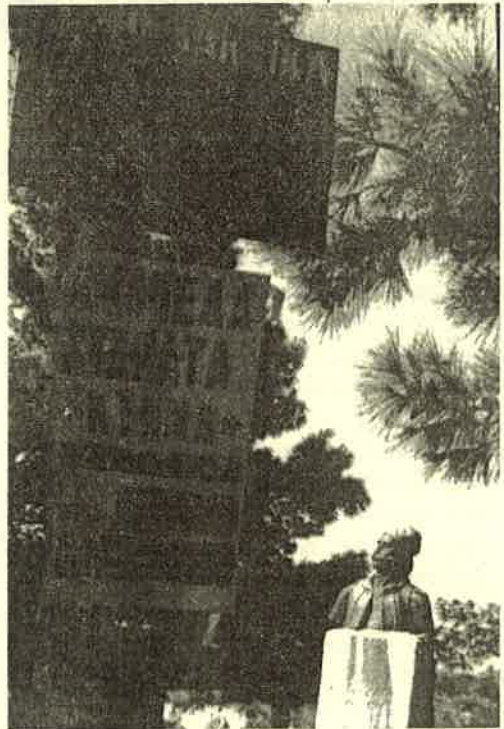
Όπως ανηφορίζουμε από το Κιάτο για τη Στυμφαλία μετά τις πρώτες στροφές πριν από την "Αρκούδα" δεξιά έχει στηθεί με πρωτοβουλία του αείμνηστου δημάρχου Κιάτου Γιάννη Πανιάρα η προτομή του Αναγνώστη Πετιμεζά, που έπεσε εκεί στη μάχη με τα θλιβερά απομεινάρια της στρατιάς του Δράμαλη.

Το θαυμάσιο αυτό έργο του γλύπτη Φάνη Σακελλαρίου "στολίζουν" όπως βλέπετε και στη φωτογραφία κάποιες ταμπέλες που διαφημίζουν οικόπεδα και ανταλλακτικά αυτοκινήτων, μπροστά μπροστά δε, είναι χρόνια τώρα αραγμένο ένα τμήμα νταλίκας που κλείνει εντελώς το χώρο. Και μπορεί οι διάφοροι επιχειρηματίες να ασχημονούν ανεξέλεγκτα. Όμως κάποιος αρμόδιος δε θα έπρεπε να τους είχαν υποχρεώσει να αποσύρουν από τον ιερό αυτό χώρο τις ασχημίες τους; Τα ονόματα και τα τηλέφωνα τα σβήσαμε στη φωτογραφία για να μην τους κάνομε από πάνω και διαφήμιση.

"Θα φέγουμε και τη νύχτα"

Η φωτογραφία είναι από κάποια επίσκεψη στο Μπάσι -Δροσοπηγή σήμερα- σε προεκλογική περίοδο του αείμνηστου Παναγή Παπαληγούρα υπουργού τότε της Βιομηχανίας.

Κάποιος από τους συνοδούς του θεώρησε χρέος του να επισημάνει με στόμφο στους συγκεντρωμέ-

νους κατοίκους, πέρα από όσα είπε ο υπουργός, ότι με το πρόγραμμα του επικείμενου ηλεκτροφωτισμού της ορεινής περιοχής "θα ανακοπεί το ρεύμα της αστυφιλίας και θα σταματήσει η μετανάστευση και η ερήμωση των χωριών". Τότε ένας από τους μπισσιώτες, ο Χρ. Κωστόπουλος (όρθιος δεξιά) λέει με την ιδιότυπη προφορά του.

– Ιπιτρέπεται υπουργέ μου να ειπώ δυο λόγια στον κύργιο;

– Και βέβαια, απαντάει ο υπουργός,

να ειπείς ό,τι θέλεις.

– Ίσιαμε τα τώρα αγαπητέ μου κύργιε φέγαμε από το χωριό μόνο την ημέρα. Τώρα που θα μας φέρετε το ηλεκτρικό και θα γλέπουμε, θα φέγοιμε και τη νύχτα.

Τον ίδιο χρόνο και πριν έρθει το "ηλεκτρικό" έφυγε κι αυτός ημέρα για την Αυστραλία και έμεινε εκεί για πάντα.

Ο "Αίπυτος" Θαλασσινός

Ο "Αίπυτος" από βασιλιάς της "Κορινθιακής Αρκαδίας" και κυνηγός στη Ζήρεια, έγινε όπως βλέπετε στη φωτογραφία και θαλασσινός.

Οι ιδιοκτήτες του σκάφους αδελφοί Σαρλά και Νίκα από τη Δροσοπηγή (Μπάσι), από αγάπη προς το περιοδικό μας την οποία έχουν εκδηλώσει εμπράκτως, είχαν την έμπνευση και την ευαισθησία να το ονομάσουν "Αίπυτο".

Όσο για τον καπετάνιο –είναι ο Τάκης Σαρλάς– μπορεί να είναι στεριανός αλλά στη θάλασσα τα πάει μια χαρά. Κι ας λέει ο Όμηρος για τους Στυμφάλιους ότι "ου σφι θαλάσσια έργα μεμήλει". Όταν έχουν "νήας ευσέλμους" σαν τον "Αίπυτο" που βλέπετε, "περάαν επί οίνοσα πόντον".

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Βιβλία και Περιοδικά που λάβαμε:

Μαργαρίτας Δαλμάτη: *Παραμύθια. Έκδοση του Πολιτιστικού Συλλόγου Υπαλλήλων του Υπουργείου Πολιτισμού. Αθήνα 1990.*

Το θαυμάσιο αυτό βιβλίο της, μας έκαμε την ιδιαίτερη τιμή να μας στείλει αντίδωρο, η πολύ γνωστή στο Πανελλήνιο και στο εξωτερικό για την προσφορά της στα γράμματα και στις τέχνες, πολυτάλαντη και πολυβραβευμένη συγγραφέας κυρία Μαργαρίτα Δαλμάτη.

Ένα βήμα πιο πέρα από την ποίηση, όπως λέει η ίδια, εκεί που η ποίηση πλησιάζει τη μουσική, στέκει το παραμύθι. και τα παραμύθια αυτά γράφτηκαν με ξεχωριστή αγάπη για τα παιδιά –ίσως όχι τόσο για τα σημερινά– όσο για τα άλλα: εκείνα που αφήσανε κάπου μια μέρα μισοσπασμένα τα παιχνίδια τους και κρυφτήκανε μέσα μας. Στο βιβλίο παρεμβάλλονται εικοσιέξι ολοσέλιδες έγχρωμες εικόνες, αντίγραφα από έργα μεγάλων ζωγράφων, που σε συζυγία με τα παραμύθια αποτελούν θα λέγαμε, ένα είδος εισαγωγής στην Τέχνη –τη ζωγραφική, τη μουσική, το χορό, την ποίηση–.

Ντίνας Βλάχου: *Ο Άγιος με τα λευκά. Αθήνα 1994. Μυθιστορηματική βιογραφία του Ερρίκου Ντυνάν.*

Με το βιβλίο αυτό της γνωστής λογοτέχνιδος, παρουσιάζεται για πρώτη φορά στο ελληνικό κοινό –καμιά σημαντική εργασία δεν είχε γίνει μέχρι τώρα– η ζωή και το πανανθρώπινο έργο ενός μεγάλου, του Ερρίκου Ντυνάν, ιδρυτή του Ερυθρού Σταυρού. Η Ντίνα Βλάχου καλύπτει έτσι ένα κενό που υπήρχε. «Και μόνο για το λόγο αυτό, επισημαίνει η κριτική, "Ο Άγιος με τα λευκά" πρέπει να χαρακτηριστεί σαν δώρο σημαντικό σε μας και τους επερχόμενους»

Βασ. Ι. Λαζανά: *Αρχαία Ελληνικά Επιγράμματα εμπνευσμένα από την Κόρινθο και την περιοχή της. Εκδόσεις Δημ. Παπαδήμα. Αθήνα 1990.*

Ο γνωστός Κορίνθιος λόγιος Βασίλης Ι. Λαζανάς, εκτός από τα ποιητικά του έργα και τις ποικίλες μελέτες του που κοσμούν τα ελληνικά γράμματα, είχε την ευαισθησία να κάνει και ένα δώρο στη γενέτειρά του. Συγκέντρωσε σε ένα ξεχωριστό και καλαίσθητο τόμο όλα τα αρχαία ελληνικά επιγράμματα που είναι εμπνευσμένα από την ιστορία και τους θρύλους της αρχαίας Κορίνθου και της ευρύτερης περιοχής της.

Το έργο περιλαμβάνει πολύτιμα εισαγωγικά σχόλια, αρχαίο κείμενο, έμμετρη νεοελληνική απόδοση, σημειώματα καθώς και χρήσιμα βιογραφικά στοιχεία των διαφόρων επιγραμματοποιών.

Τα επιγράμματα αναφέρονται κυρίως στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα και τις μεγάλες προσωπικότητες της Κορινθίας, στους αγώνες των Ισθμίων και των Νεμέων, αλλά και στην περιβόητη Λαΐδα καθώς και σε διάφορα άλλα περιστατικά που συνέβησαν σε τόπους εκτός Κορίνθου, όπως στη Σικυώνα, στη Νεμέα, στη Φλοιούντα, στη Στυμφαλία, στην Κυλλήνη και αλλού. Το βιβλίο αποτελεί πολύτιμη συμβολή στη μελέτη της Κορινθιακής Ιστορίας και πλουτίζει την κορινθιακή βιβλιογραφία.

Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου: *Ο πληγωμένος αετός (Γρηγόριος ο Θεολόγος). Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας. Β' έκδοση. Αθήνα 1994.*

Το βιβλίο αποτελεί αφηγηματική παρουσίαση της ζωής και της δράσης ενός εκ των Τριών Ιεραρχών,

του Γρηγορίου του Θεολόγου. Γραμμένο σε γλαφυρή γλώσσα από το Στυμφάλιο καθηγητή της Πατρολογίας στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Στυλ. Παπαδόπουλο και με διαφορετικό από εκείνον που χρησιμοποιεί στα επιστημονικά του συγγράμματα τρόπο, φωτίζει ένα "πανίερο πρόσωπο του παρελθόντος του οποίου, οι λεπτομέρειες της ζωής, των σπουδών, της δράσεως, της ασκήσεως και της Θεολογίας του συγκινούν και κατανύσσουν".

Ένωσης αποφοίτων Εκκλ. Σχολής Κορίνθου: *Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου 1924-1971. Αθήνα 1992.*

Πρόκειται για ένα θαυμάσιο αναμνηστικό λεύκωμα, στις σελίδες του οποίου καταγράφεται η πορεία ζωής, το έργο και η προσφορά ενός εκ των σημαντικότερων πνευματικών Ιδρυμάτων του νομού μας, της Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου.

Βαθυστόχαστα κείμενα, σχολιασμοί, σημειώματα, σχεδιάσματα, κατάλογοι και ένα πλήθος από ωραιότατες αλλά και σπάνιες και σημαντικές φωτογραφίες, συγκροτούν το όλο σώμα του αξιόλογου αυτού έργου, που συντελέστηκε κάτω από την καθοδήγηση και την επιμέλεια του Παναγιώτη Μπράβου, παλαιού μαθητή της Σχολής και σήμερα Σχολικού Συμβούλου των Θεολόγων και Διευθυντή της Προτύπου Βαρβακείου Σχολής.

Σεβαστής Χαβιάρα – Καραχάλιον: *Ασκληπιείο Αρχαίας Τιτάνης. Το πρώτο κέντρο υγείας στον Ελληνικό χώρο; Αθήνα 1984.*

Το βιβλίο της αυτό που είναι και η διδακτορική της διατριβή, αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική συμβολή στην έρευνα και στη γνώση γύρω από τις δραστηριότητες για την υγεία και τις θεραπευτικές πρακτικές στους προϊστορικούς χρόνους.

Με τη μελέτη της αυτή την τόσο εμπειριστατωμένη και περιεκτική, η κ. Καραχάλιον "αναστηλώνει" στη φαντασία μας το Ασκληπιείο της αρχαίας Τιτάνης και το κάνει να ξαναζεί στη σκέψη μας ολόκληρο με τους αρχαίους ρυθμούς του.

Μαρία Ράλλη – Υδραίων: *Η πατρίδα μου η Κουτάχεια. Αθήνα 1994.*

Μνήμες από την Κιουτάχεια τη χαμένη πατρίδα της μητέρας της, όπως τις άκουσε από την ίδια, ιστορεί η φιλόλογος συγγραφέας στο μικρό αυτό βιβλιαράκι που το προσφέρει φόρο τιμής και μεγάλης αγάπης στα ιερά χώματα από όπου ξεκινάνε οι ρίζες της.

Μαργαρίτας Φρονιμάδη – Ματάτση: *Ευαγγελισμός. Ποιήματα. Έκδοση Νέοι Καιροί – Αθηναϊκές Εκδόσεις. Αθήνα 1993.*

Είναι η τρίτη ποιητική συλλογή της γνωστής Κορίνθιας ποιήτριας (Επαινος στο διαγωνισμό ποίησης Αμπντί Ιπεκτιό 1993). Ο Ευαγγελισμός της αποτελεί μια εκ βαθέων εξομολόγηση και ταυτόχρονα ένα εξαιρετικό ύμνο στην έλευση της νέας ζωής.

Διαβάζοντας τους στίχους της Μαργαρίτας ανακαλύπτουμε μια ποίηση αληθινή, αυθεντική, γυμνή και γνήσια σαν τη ζωή. Και σου μιλάει καθαρά, χωρίς ενδοιασμούς, μισόλογα, κομπιάσματα και ωραιολογίες. Τα ποιήματα αντιπαρατίθενται μεταγραμμένα και στα ιταλικά.

Νίκου Β. Καμβύση: *Πέρα από τη δομή των υλικών. Ποιήματα. Εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα 1992.*

Ο Νίκος Καμβύσης έχει εμφανιστεί στο χώρο της ποίησης με έντεκα μέχρι τώρα οιητικές συλλογές και έχει βραβευθεί από την Εταιρεία Χριστιανικών Γραμμάτων. Με τη συλλογή του αυτή εξακολουθεί να διοχετεύει την ευαισθησία του με στίχους αγνούς και καθαρούς, που αγγίζουν και δονούν τις πιο ευαί-

σθητες χορδές του ανθρώπου και αποκαλύπτεται έτσι κάθε στιγμή του "ένδον κόσμου μας".

Αναστασίου Α. Αλεξόπουλου: *Το Ψάρι Κορινθίας (το χωριό μου). Αθήνα 1993.*

Μέσα από τις σελίδες του όμορφου και καλογραμμένου αυτού βιβλίου περνάει βήμα το βήμα η ιστορία του χωριού αναπόσπαστα δεμένη με την ιστορία της ευρύτερης περιοχής. Οι ωραίες φωτογραφίες από το χτες και το σήμερα του χωριού, καθώς και κάποια ποιήματα του επίσης Ψαριώτη Σπ. Ι. Σταύρου, υμνητικά προς τη γενέτειρά που παρεμβάλλονται, κάνουν το βιβλίο περισσότερο ελκυστικό και ευχάριστο. Μάκαρα κάποιοι να τον μιμηθούν και να γράψουν και για τα δικά τους χωριά.

Τάσου Κοσκολέτου – Μπουζιώτη: *Ποιήματα. Έκδοση "Καταγράμια" Κιάτο 1994.*

Στο πρώτο μέρος της συλλογής του –είναι χωρισμένη σε δύο ενότητες– ο ποιητής τραγουδάει με παραδοσιακό στίχο τον τόπο του, τα βουνά που έζησε και περπάτησε και την ποιμενική ζωή τους. Με τα άλλα ποιήματα του δευτέρου μέρους που ονομάζει "παλμούς ανθρωπιάς", εξωτεριεύει τα συναισθήματά του, τισκέψεις του και τις αγώνιες που πηγάζουν από τα ανθρώπινα.

Βασιλείου Γρ. Κελλάρη: *Εκεί που τα παιδιά δεν κλαίνε. Έκδοση Πολιτιστικού Κέντρου Εργαζομένων ΟΤΕ Αττικής, Αθήνα 1993.*

Με παραστατικότητα και θαυμαστή ενάργεια, αποτυπώνει στις σελίδες του βιβλίου αυτού ο συγγραφέας του, όσα ο ίδιος είδε και έζησε με τη συμμετοχή του ως τεχνικός σύμβουλος σε ένα οδοιπορικό αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας με την οργάνωση "γιατροί του κόσμου" στο Κουρδιστάν και το βορειοανατολικό Ιράκ για να απαλύνουν τις πληγές του μαρτυρικού Κουρδικού λαού που του άνοιξε ο ανελέητος πόλεμος.

Έκφραση: *Περιοδική έκδοση της Ένωσης Φίλων Μουσικής Καλαμάτας "Αρμονία". Τεύχος 11, Μάρτιος 1995.* Οι σελίδες του τεύχους αυτού είναι αφιερωμένες στην προσφορά της Μεσσηνίας στον αγώνα του Εικοσιένα.

Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών: *Περιοδική έκδοση, τεύχος 15. Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1994.* Στα κορινθιακού ενδιαφέροντος θέματα του δελτίου περιλαμβάνεται και η οικολογική μελέτη των Σπινθάκη – Παπακωνσταντίνου για τις σημερινές Στυμφαλίδες Όρνιθες με πλήρη κατάλογο της φτερωτής πανίδας της Στυμφαλίας.

Ευρωστινιακά Φύλλα: *Περιοδική έκδοση του Συλλόγου Ευρωστινίων Αττικής. Τεύχος 8, Αθήνα, Ιούλιος 1994.* Περιλαμβάνει μελέτες, χρονικά και ειδήσεις από την περιοχή της Ευρωστίνης.

Τα Μπασιώτικα: *Περιοδική έκδοση του Συνδέσμου Μπασιωτών της Αθήνας, τεύχος 11-12, Ιούλιος – Δεκέμβριος 1994.* Με ενδιαφέρουσα ύλη και φωτογραφίες από το χτες και το σήμερα του χωριού και του Συνδέσμου τους.

“Έγραψαν τη γνώμη τους

για τον “Αίπυτο”

Ο **Νικηφόρος Κακριμάνης**, φιλόλογος και συγγραφέας, είναι ένας αγαπημένος φίλος “από τα παλιά”. Ας μου συγχωρηθεί που θα παραθέσω το μεγαλύτερο μέρος από το γράμμα του, ένα γράμμα υπερβολικά εγκωμιαστικό για τον... αναξιοπαθούντα “Αίπυτο”. Όμως πως να το κάνουμε. Μέσα στα ανθρώπινα υπάρχουν και κάποιες αδυναμίες αξεπέραστες, που ίσως τελικά αποτελούν και τη δύναμή μας.

... Του Αίπυτου ο κρυμμένος θησαυρός κρατάει τα μυστικά του... κι ο θρύλος παραμένει ζωντανός στη μνήμη των παρ-περι-οικούντων στο χώρο κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας – “υπό Κιλλήνης όρος αι-πύ” – στη Στιμφαλία και στο Φενεό και των μακράν οικούντων από την αλησμόνητη πατρίδα...

Εκπέμπει –στέλνει– μέσα από την εύγλωττη σιωπή του μηνύματα παρήγορα επ’ ελλίδι αποκαλύψεύς του· του άγνωστου η μαγεία συγκινεί...

Ο **Αίπυτος** το περιοδικό της Στιμφαλίας και του Φενεού, έχει ξώσα φωνή, λόγο δικό του δυνατό, ουσίας λόγο· εκφράζει ανοιχτά το λόγο της Αλήθειας με το ποικίλο περιεχόμενό του – υψηλής στάθμης-τοπικού και σε ευρύτερο πλάνο ενδιαφέροντος και την ανάλογη υφολογική σύνθεση και αρχιτεκτονική δόμησή του. Εδώ περιέχον και περιεχόμενο συνυφαίνονται σε εναρμόσια σύζευξη συνυπάρχουν, συλλειτουργούν σε διαλεκτική αμοιβαιότητα και στενή σχέση...

Στους σκοτεινούς ταραγμένους καιρούς μας με την αγωνία της ύπαρξης και την ερημία του πνεύματος, η αναγωγή στα λησμονημένα (καλώς κείμενα) τα επικαλυμμένα με το μανδύα του ψεύδους και της υποκρισίας (κακώς κείμενα) σε μια εποχή που ζητείται “ρήμα ζωής” και άνθρωπος (άνω θρώσκων) με όρθια ψυχή, ανοιχτή – καθαρή καρδιά και “πνεύμα ευθές” ο **Αίπυτος** έρχεται ως δροσοπηγή, εαρινή αύρα, βροχή ενεργητική σε διψασμένη γη, σε ψυχές διψασμένες, πνευματική – αναγεννητική κολιμβήθρα...

... Η αναφορά μου –στη συνέχεια– στα περιεχόμενα του περιοδικού επέχει θέση αποδεικτικών στοιχείων για την επικύρωση του λόγου της αλήθειας, για να μην περιορισθεί στη θεωρητική μόνο επισήμανση: Πλούσιο, λαογραφικό υλικό (παραδόσεις, δημοτικά τραγούδια, μύθοι, παραμύθια, θρύλοι...), ιστορία, αρχαιολογία, καλές τέχνες, παλιών εφημερίδων δημοσιεύματα, ενθυμίσεις, μνήμες –αναμνήσεις–, Στιμφαλιακά και άλλα Φενεατικά, καλλιτεχνικός διάσκοσμος (γχαρβούρες, φωτογραφίες, σχέδια), λογοτεχνικές σελίδες, σύγχρονα επίκαιρα θέματα, βιβλιοπαρουσίαση, κριτική κ.ά. και ειδικότερα ό,τι αποτελεί παράδοση δυναμογόνα, ρίζες, καταβολές που συνθέτουν την εθνική μας ταυτότητα, τη βαρύνουσα κληρονομιά μας και το εσώτατο δυναμικό μας παρουσιάζονται στις σελίδες του **Αίπυτου**...

... Έτσι καταξιώνει τη θέση του, καταξιώνεται ως όργανο, μέσο, ζωντανό, υγιές κύτταρο, λειτουργικό στον κοινωνικό περίγυρο σε ώρα ανάγκης ως παρουσία υπαρκτή και υπάρχουσα. Κι ακόμη πιο απλά. Ο **Αίπυτος** είναι ένα καλογραμμένο περιοδικό, διαβάζεται ευχάριστα, κρατάει σε εγρήγορση – μέθεξη τον αναγνώστη διαβαστή, ικανοποιεί, παιδεύει, ψυχαγωγεί (στην ορθόδοξη σημασία του όρου) διδάσκει, φρονηματίζει...

«... ένα περιοδικό θαυμαστό, αξιέπαινο και αφάνταστα ενδιαφέρον για τον κάθε αναγνώστη και όχι μόνο για τους καταγόμενους από το Φενεό και τη Στυμφαλία. Κρίμα που το περιορίσατε τόσο πολύ τοπικά. Συγχαρητήρια και για την αισθητική μορφή και για το περιεχόμενο».

Μαργαρίτα Φρονιμάδη – Ματατσή

Αρχιτέκτων – ποιήτρια

«... Αυτό το αξιόλογο περιοδικό ποτίζει τις ρίζες του πολιτισμού μας, που προσπαθούν η αλλοτρίωση και ο ξενόφερτος λίκβας του καταναλωτισμού να σβήσει με τη γομολάστιχα... Με περιοδικά σαν τον "Αίπυτο" θα σπάσουμε την αδιαφορία που μας μαστίζει και θα ταράξουμε τα νερά της Στυμφαλίας για να βρούμε τον κρυμμένο θησαυρό του Αιπύτου».

Ν. Ι. Κωστάρας

Πλοίαρχος Ε.Ν. – συγγραφέας

«... Ζωντανεύει μες τις σελίδες του τον παράδεισο των παιδικών μας χρόνων φέρνοντάς μας τόσα χρόνια πίσω, γεμίζοντας τις καρδιές μας με νοσταλγία και αγάπη για το φτωχό εκείνο τόπο που ζήσαμε, μεγαλώσαμε και δε θα ξεχάσουμε ποτέ».

Βαγγέλης Βαρδουνιώτης

Συγγραφέας

«... Ο Αίπυτος αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση και όχι μόνο για την περιοχή Στυμφαλίας και Φενεού... Μεταδίδει στην κυριολεξία πολιτισμό, παιδεία και κουλτούρα και μας ανοίγει παράθυρα στην τοπική μας ιστορία, γιατί η γνώση της συνολικής αλλά και της πραγματικής ιστορίας μας, αποτελεί επιταγή σωτηρίας του Έθνους μας...».

Παναγής Σπυρίδων (Στυμφάλιος)

Δικηγόρος

Εισφορές για τον Αίπυτο

Βαρδουνιώτης Ευάγγ.	8.000	Νίκας Περικλής	10.000
Δέδες Αριστομένης.....	5.000	Ντουμάνη Έλλη.....	10.000
Δέδες Βασίλειος	5.000	Ρέλια Πανωραία	5.000
Καράγιωργας Παύλος.....	5.000	Ρούκη Μαρία	5.000
Κασμά Αναστασία.....	5.000	Σαρλάς Σωτήρης.....	150.000
Κουτρέτσος Κωνστ.	8.000	Σιαβέλης Θέμιστ.	5.000
Κωστόπουλος Γιώργος	20.000	Σπυράκου Αγγελική.....	10.000
Κωτσοβίλης Δημήτρ.	10.000	Σταθούλη Ελένη.....	20.000
Λέγγα Αθηνά.....	5.000	Τριάμπελας Δημήτρης.....	5.000
Μητρόπουλος Ιωάννης.....	5.000	Τουρέλης Κώστας	5.000

Έστειλαν τη Συνδρομή τους

Δέμης Μιχαήλ • Διαμαντόπουλος Σπ. • Καραχάλιος Ευγέν. • Καρμόγιαννης Χρ. • Κοσκολέτος Αναστ. • Κυριαζόπουλος Βασ. • Λάσκαρης Βασ. • Μελάς Παύλος • Μπεκιάρης Δημ. • Μπερδέλης Γεώργ. • Μπονάτσος Νικ. • Παπαδόπουλος Σπ. • Πιλαφιάν Χριστίνα • Ραϊζη Λουίζα • Ράπανος Δημήτρ. • Σπυρόπουλος Σπυρ. • Τούσουλη Ελένη • Φίλη Ειρήνη • Φίλη Ευαγγελία • Φλίγγλερ Νιόβη • Φλίγκος Γεώργ. • Ωραιόπουλος Κώστας.

Υστερόγραφο

Το διπλό αυτό τεύχος του περιοδικού φθάνει στα χέρια σας με καθυστέρηση και ύστερα από απουσία αρκετών μηνών. Και μην περάσει από το νου σας ότι το αφήσαμε να πολυκαιρίσει για να σιτέψει. Πολλοί και διάφοροι οι λόγοι που μας έκαναν να παραβιάσουμε τα χρονικά περιθώρια. Πρακτικοί οι περισσότεροι, ίσως και κάποιοι προσωπικοί, είναι πάντως ανεξάρτητοι από τη θέλησή μας. Γι αυτό και ζητούμε συγγνώμη γι αυτή μας την ασυνέπεια.

Όπως έχουμε ξαναγράψει, ο "Αΐπυτος" έχει να κάνει με την ανακάλυψη, την καταγραφή και την παρουσίαση θεμάτων τοπικού κυρίως ενδιαφέροντος, που δε συνδέονται κατ' ανάγκη με την καλπάζουσα επικαιρότητα, αφού έτσι κι αλλιώς δεν την προλαβαίνει γιατί αυτή τρέχει με τους δικούς της ρυθμούς και έρχεται φρέσκη φρέσκη από χίλιες δυο άλλες πηγές.

Άλλωστε σκοπός του περιοδικού μας δεν είναι μόνο να "βγαίνει" αλλά να μπορεί βγαίνοντας να διατηρεί το ύφος και το ήθος του και να συνεχίζει την περιήγησή του στους τόπους που διάλεξε να περπατήσει χωρίς σκοπιμότητες. Γι αυτό και δεν έχει επακριβώς καθορισμένη ημερομηνία εκδόσεως, όπως ελπίζει ότι δε θα το αφήσετε να έχει και ημερομηνία λήξεως. Ίσως παρατηρήσουν μερικοί ότι για τους καιρούς που ζούμε είμαστε ρομαντικοί και πολύ αισιόδοξοι. Ίσως και νάχουν δίκιο αφού αν εξαιρέσουμε τα γυμνάσια – λύκεια Καλλιάνων και Γκούρας και το σύλλογο "Φίλοι μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού" οι άλλοι λεγόμενοι "φορείς" της Στυμφαλίας και του Φενεού (Κοινότητες, σχολεία, ενορίες, σύλλογοι κ.λπ.) ούτε που φάνηκαν ούτε που ακούστηκαν πουθενά παρ' όλο που κάποιοι από τους τελευταίους έχουν και ηχηρά ονόματα.

Το γεγονός δεν μας παραξενεύει αφού είναι περίπου γνωστό ότι τα "συλλογικά όργανα" συνήθως δεν πολυσκοτίζονται για τέτοιου είδους προσπάθειες γι αυτό και δεν περιμένουμε τίποτα από εκεί. Υπάρχουν όμως πολλοί αναγνώστες και φίλοι μας που ενισχύουν την προσπάθειά μας με ποικίλους τρόπους και σ' αυτούς στηρίζομαστε. Με αυτούς και θα συνεχίσουμε την πορεία μας και όπου μας βγάλει. Τους ευχαριστούμε όλους. Από καρδιάς ευχαριστούμε επίσης τον κ. **Σωτήρη Ι. Σαρά** ο οποίος εκάλυψε το σύνολο της δαπάνης αυτού του τεύχους.

Κατά τα άλλα σημειώνουμε ότι με το τεύχος αυτό συμπληρώνεται ο πρώτος τόμος του περιοδικού. Όσοι έχουν κρατήσει τα προηγούμενα και το επιθυμούν μπορούν να τα δέσουν αφού μέχρι τώρα η αρίθμηση των σελίδων είναι ενιαία και φθάνει τις 200.

Πολλές Λαμπριάτικες ευχές και ακόμα περισσότερες ελπίδες για ό,τι καλύτερο.

"Ο Αΐπυτος"

